БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫНАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндеилетиннген

1952 май 9 ПЯТНИЦА № 90 (2520)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет патриотизмниң чаа илерээшкини (1 арын).

Областың ховуларында (1 арын).

Н. Хлебников. — Совет улустуң улуг тиилелгези (2 арын).

СЭТА-ның удурланыышкыны (2 арын).

А. Акара. — Колхозтарда партия бөлүктериниң ажылын экижидер (2 арын).

О. Ширидивии.—Район школаларының часкы экзаменнерге белеткели (3 арын).

И. Ероцкий.—Ном үндүрер черниң ажылын бедик деңнелге тургузар (3 арын).

В. Брусков.—Титочу дээрбечи бөлүктүң дайынга белеткелдеринге удур югослав улустуң демисели (4 арын).

В. Поптомовтуң мөчээни (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Посиф Виссарионович Сталин.

Совет патриотизмниң чаа илерээшкини

Төрээн чурттуң чаагай чоруунга

БАЙ-ХААК. **(Телефон-биле).** ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1952 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында Совет чазактың доктаалынга холбаштыр болгулаан Таңды районнуң ажылчы чоннарының митингизи улуг көдүрлүүшкүүнүг эрттип турар.

Бодунуң Төрээн чуртунуң экономнуг күчүзүн улам-на быжыгарын күзээн совет кижилер чаа чээшкиниң дугайында чазактың доктаалын изии-биле деткивишаан, боттарының хөреңгилерин улуг өөрүшкү-биле күрүнеге чегдирип турарлар.

Сталин аттыг колхозтуң клубунга болган хөй кижи киржикчилиг митингге дыка хөй колхозчулар санал бергеш, чазактың доктаалын деткип, чээшкинге бижидерин хүлээнип алганнар. Ол колхозтуң колхозчузу Намныы чаа чээшкиниң облигациязын 2000 рубль-биле туда садып алырын хүлээнип албышаан оон чугаалааны болза:

—Бистиң чуртувус ам-даа мөге күштүг болзун дээш, оон улус ажылагыйы улам-на чечектелзин дээш бодумнуң хөреңгимни төрээн күрүнемге чегдирип тур мен, ынчангаш өске колхозчуларны кыйгырдым — дээн.

Ол-ла колхозтуң хой кадарчызы Михаил Маадыр-оол митингиге сөс алгаш чугаалааны болза мен чээшкиге улуг өөрүшкүлүг бижидер мен, мээң ол чегдирген хөреңгим миллион-миллион гектар черлерни суггарар күчүлүг улуг каналдарның тудуун дүрген доозайынга немере болур, ол каналдарның суу-биле суггарган шыктарга мун-муң малдар оттаар,ховуларга бедик дүжүт үнер ол бүгү чүүлдер бистиң чуртувуска аъш-чем продуктуларын дыка әлбекшидер, ынчангаш 1500 рубльдиң облигациязын туда садып алыр мен дээн.

Ол ышкаш ол колхозтуң хой кадарчызы Куулар Биче-оол, колхоз даргазы Рудин олар дыка хөй рубль-биле облигацияларны туда садып алган.

Район девискээриндре бир бүдүрүлге чериниң прорабы Михаил Внуков сөс алгаш чугаалааны болза, бистиң күрүне чээшкиннеривис бүрүнү-биле улустуң эрге-ажыынче угланган, ол болза, чурттуң экономнуг күжүн көдүрериниге, улустуң чаагай амыдыралының деңнелин бедидериниге идиг болур, бистиң күрүнеиин чээшкини чаа-чаа фабрикалар, заводтар, школалар, эмнелге черлери болгаш культураның албан черлериниң тудугларын акшаландырарынга баар, ынчангаш мен 3000 рубльге өөрүшкүлүг бижидер мен дээн. Ол-ла бүдүрүлгениң улуг мастери Алексей Чернов, механик Василий Андреев 1500-1500 түүнүг рубльдерге бижиткен.

Чээшкинге бижидилгениң баштайгы хүннеринде «Элегес» совхозтуң эш Тонкошкуров бригадирлээн трактор бригадазы, районнуң үлетпүр комбинадының, райпонуң коллективтери күрүненің чаа чээшкининиң бижидилгезинге эн-не идепкейлиг киришкеннер.

Чээшкинге бижидилге Таңды районда үргүлчүлеп турар.

Улуг көдүрлүүшкүн

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1952 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында Совет чазактың доктаалын Бай-Тайга районнуң ажылчын, албан хаакчыттары болгаш колхозчулары изии-биле деткип турарлар. Бо доктаалга холбаштыр районнуң албан организация, бүдүрүлге черлеринге болгаш колхозтарга болгулаан митингилер улуг көдүрлүүшкүннүг эрткилээн.

Район төвүнге чоруткан бижидилге үезинде районнуң орук калдыгзиниң эргелекчизи эш Адыг, райпо бухгалтери эш Настык-Доржу болгаш өскелер-даа бүдүн чартык айларның шалыңындан ажыр бижиткилээн.

Бижидилге сумуларда болгаш колхозтарда чедиишкинниг эрттип турар. Бир дугаар хүнде «Победа» колхозка болган митингге 70 ажыг кижи киришкен. Ол колхозтуң бызаңчызы Лама-Сүү 1500 рубльдиң облигацияларын туда садып алгаш чугаалааны болза:

— Совет эрге-чагырганың чылдарында Совет чазактың талазындан өске-даа совет кижилер-биле бир дөмей улуг дузаламчыларны ап келген мен. Күрүне меңээ үр хуусаалыг чээлини берген, уругларымны школада халас өөренип турар, бо чаа чээшкинге бодумнуң хөреңгимни улуг өөрүшкү-биле бижидип тур мен—дээн. Ол ышкаш бызаңчы Аптыы, колхоз даргазы Монгуш-оол олар дыка хөй түннүг облигацияларны туда саткылап алган.

Найыралдыг бижидиишкин

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкинин үндүргенинге холбаштыр Кызылдың сапог мастерскаязында болган митинг улуг көдүрлүүшкүннүг эрткен.

Сапог мастери эш Савин митингге сөс алгаш чугаалааны болза, бистиң күрүне чээшкининге берген хөреңгивис бистиң боттарывыстың эрге-ажыктарывыска кээп турар деп чүвени көрүп турар-дыр бис. Бистиң аныяк облазывыстың көдээ ажыл-агыйын механизастаарынга дыка хөй машиналарны бистиң күрүневис берип турар-дыр, ол машиналарны бүдүрерінге бистиң салган хөреңгилеривис киришкен деп чүве черле чугаа чок. Ынчангаш чээшкинге улуг өөрүшкү-биле бижилер мен деп чугаалаан.

Митинг соонда мастерскаяның коллективи чаа чээшкинге чаңгыс эп-сеткилдиг бижиткеннер.

Чаңгыс аай эп-сеткил-биле

Башкылар билиин бедидер институттуң ажылдакчылары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкининиң бижидилгезинге эн-не идепкейлиг киришкен.

Бо дугайында институтка митинг болган дораан-на чаңгыс эп-сеткилдиг бижиткеш кижи бүрүзү ай шалыңындан ыракта ажыр бижиткеннер. Эң ылангыя эштер: Паршукова, Орлов, Колодяжная болгаш өскелер-даа хөй-хөй түннерге бижиткеннер.

Бижиднишкин үргүлчүлеп турар

ТООРА-ХЕМ. **(Радио-биле).** ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйыч хөгжүдериниң (1952 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга холбаштыр Тожу районнуң ажылчы чоннарының хөй кижи киржикчилиг митингилери болуп турар.

Чаа чээшкин үндүрер дугайында чазактың доктаалын ажылчы чоннар улуг өөрүшкү-биле деткип турарлар. Районнуң хереглекчилер чериниң ажылдакчызы Крылов сөс ап чүве чугаалааш, чазактың доктаалын деткивишаан, чээшкинге ийи айның ажыл төдевирин бижитпишаан, оон ыңай 200 рубльдин облигациязын туда садып алыр мен деп чугаалаан. Ол ышкаш ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчызы эш Ондарай база ийи айның шалының чээшкинге бижитпишаан 200 рубльдиң облигациязын туда садып алган.

Күрүненің чаа чээшкинге бижидилге район колхозтарында база-ла чедиишкинниг чоруп турар. Чазактың доктаалынга холбаштыр «Совет Тыва» колхозка болган митинги сөөлүнде каш-ла шак үезинде колхозчулар дыка хөй түнге бижиткен. Ол ышкаш «Май 1-зи» колхозка болган митингге колхозчу Байыр-Белек, ыңда эге организациязының секретари эш Дамба болгаш өскелер-даа хөй-хөй түннерге бижиткилээш боттарының патриоттуг көдүрлүүшкүнүн көргүзүп турарлар.

Чээшкинге бижидилге ам-даа үргүлчүлеп турар.

УЛУГ ТИИЛЕЛГЕНИҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бо хүн совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери фашистиг Германияны тиилээниниң байырлалының хүнүн эрттирип турар.

Большевик партияга баштаткан совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери гитлерлиг Германияга удур Ада-чурттуң Улуг дайынын тиилелгелиг доозулганын болгаш Совет Армияның төөгүлүг тиилелгелерин демдеглээрбиле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму май 9-туң хүнүн бүгү улустуң байырлалы — Тиилелгениң байырлалы болдурган.

1945 чылдың май 9-та эш Сталин бодунуң чугаазынга **«Ада-чурттуң Улуг дайыны бистиң долу тиилелгевис-биле доозулган. Европада дайынның үези доозулган. Тайбың хөгжүлдениң үези эгелээн»** деп совет улуска чугаалаан.

Фашистиг Германияга удур дайын болза, төөгүде турбаан аар-берге болгаш кадыг-дошкун дайын болган болгаш совет күрүнеге төөгүлүг шылгалда болган. Совет Эвилели ол шылгалданы алдарлыы-биле шыдап үнген. Ленин—Сталинның партиязының, бодунуң улуг баштыңчызы эш Сталинның шылгарангай удуртулгазы-биле совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери чүгле бодунуң социалистиг Төрээн чуртунуң хосталгазын болгаш хамаа рыпшас чоруун камгалап алган эвес, харын Европаның улустарын фашистиг дарлалдың айыылындан хостааш, фашистиг черлик үрегдекчилерден Европаның цивилизациязының тынын алган.

Ада-чурттуң Улуг дайынына Совет Эвилелиниң төөгүлүг тиилелгези болза, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгези, Совет Чепсектиг Күштериниң тиилелгези болган. Гитлерлиг Германияга удур дайынга Совет Эвилелиниң тиилелгезин хандырарынга совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви, бистиң чурттуң улустарының сталинчы эп-найыралы, амыдыралчы совет патриотизм канчаар-даа аажок улуг рольду ойнаан.

Гитлерлиг Германияны Совет Эвилелиниң тиилээни болза, чүгле шериг талазы-биле эвес, харын экономика болгаш идеология талазы-биле база тиилелге болган. Ол аар-берге дайынга совет кижилер боттарының мурнунга улуг болгаш бедик чаагай сорулгаларны салып алгаш демисежип турганындан кадыг дошкун дайзынны тиилеп шыдаан.

Большевик партияның болгаш эш Сталинның кыйгырыын ёзугаар совет улус Ада-чурттуң ыдыктыг Улуг дайынынче чаңгыс кижи дег көдүрлүп үнгеш, кыска, хуусааның иштинде чуртту чаңгыс эптиг дайынчы лагерь кылдыр хуулдурган.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң бүгү-делегейге төөгүлүг тиилелгезиниң кол шинтпирлиг чүүлү болза, Ленин—Сталинның партиязының шылгарангай политиказы, оон чуртту идепкейлиг камгалалга белеткеп шыдааны болган.

Дайын үезиниң чылдарында партия совет кижилериниң бүгү күжениишкиннерин чаңгыс сорулга — дайынны тиилээринче углаан болгаш хамык күштерни болгаш арганы өжээнниг дайынны чылчашаварынга чагырткан.

Ол дайынга Совет Эвилели аштырып каар ийикпе, азы оон суларын болгаш хамык күштери харыысыраан үнер боор деп америк, англи, болгаш өске-даа империалистериниң кара сагыштыг планнары боттанмаан болгаш бүрүнү-биле бууран.

Совет Эвилели гитлерлиг Германияны, оон соонда дайынзырак Японияны чылча шаап тиилээш дайынның шылгалдазынга харын улам-на чаңгыс эптиг, күчү-шыдалдыг үнген. Бодунуң социалистиг Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге совет улустуң болгаш оон Чепсектиг Күштериниң чедип алган төөгүлүг тиилелгези совет күрүненің күчү-шыдалын улам быжыткан.

Немец-фашистиг эжелекчилерге болгаш япон империалистерге удур дайынга совет улустуң төөгүлүг тиилелгезиниң организакчызы эш Сталин болган. Улустарның генийлиг баштыңчызы болгаш башкызы, төөгүде турбаан эң улуг полководчу эш Сталин дайынның аар-берге чылдарында совет улусту болгаш Чепсектиг Күштерни удуртуп турганы бистиң канчаар-даа аажок улуг аас-кежиивис.

Дайын сөөлүнде үеде улуг Совет Эвилели чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап, коммунистиг ниитилелди чедиишкинниг тургузуп турар. Дайын сөөлүндеги беш чылдың планы хуусаа бетинде күүсетинген Совет улус коммунизмниң улуг тудугларын канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүннүг чорудуп турар. Бойдусту чаартырының сталинчы программазы чедиишкинниг боттанып турар.

Совет Эвилелиниң фашистиг Германияны чылча-шапканының түннелинде тургустунган улус демократиязының чурттары социализмни чедиишкинниг тургузуп, Совет Эвилелиниң башталгазы-биле тайбыңның демократияның болгаш соцчализмниң лагерин улам быжыглап турар. Кыдат Улус Республика болгаш Германияның Демократтыг Республиказы чедиишкинниг хөгжүп, тайбыңның херээн туруштуг камгалап турарлар.

Совет улус коммунизм тургузуушкунунуң талазы-биле чаа-чаа тиилелгелерни чедип албышаан, делегей империалистерниң хоралыг, эжелекчи планнарын сойгалап илередип, тайбыңның херээн быжыы-биле камгалап, бүгү делегейге тайбыңны, демократияның болгаш социализмниң күчүлүг лагериниң удуртукчузу болуп турар.

Герман фашизмни болгаш япон империализмни чылча шапкан совет Чепсектиг Күштер ам бүгү делегейге тайбыңны, бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун болгаш совет кижилерниң тайбың тургузукчу күш-ажылын идегелдиг камгалап турар.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Тарылга планын күүсеткен

САРЫГ-БУЛУҢ. **(Телефон-биле).** Эрзин районнуң Нарын сумуда «Коммунизмче орук» көдээ ажылагый артели (даргазы эш Бадарчы, партия организациязының секретари эш Дажы) бо чылын план ёзугаар 200 га тараа тарыыр турган ону майның 5-ке чедир бүрүн доозуп алган.

Ол колхоз ам плаидан ажыр тараа тарыырын чорудуп турар.

Оон ыңай ол районда «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Далчын, партия организациязының секретари эш Маажа) кол тарылга культуразы болур кызылтас тарыырының планын 80 хуу чедир күүседип алган болгаш черле ниити тарылганы чоокку хүннерде доозар — деп турар.

Хову ажылы түлүктеп турар

Каа-Хем районда «Сталинчы орук» колхозтуң тараажылары часкы тарылганы түлүктеп чорудуп турар. Ол колхозта Сарыг-Сеп МТС-тиң эш Прокудин бригадирлээн № 6 трактор бригадазы ажылдап турар.

Апрель 22-ден 29-ка чедир 344 гектар черниң шыгын базырган болгаш 203 гектар черде кызылтасты чажып тараан. Тараа чажарында ажылдап турар боттарының хүн нормазын ажыр күүседип турар эштер база бар. Эш Сарыг-оол «АТЗ-НАТИ» деп трактор-биле хүн нормазын 110—200 хуу күүседип турар, ол ышкаш эш Малышев хүнде 36 гектар черге тараа чаштырар нормалыг турган, херек кырында 40—45 гектар черниң тараазын чажып, хүн нормазын 110—120 хуу күүседип турар.

Трактор бригадазының турлаан плакат, лозунгулар болгаш баштыңчыларның портреттери-биле эки шимеп кылган. Хову ажылдары эгелээнинден бээр хана солунун 2 удаа, агитхуудусту 4 удаа үндүрген. Социалистиг чарыштың көргүзүг самбыразын хүннүң-не үндүрүп турар.

Бо аразында ол бригада 1 лекцияны, 1 илеткелди чоруткан болгаш солун номчулгазын хүн-бүрүде чорудуп турар. Оон ангыда бригада чаа солуннарны болгаш сеткүүлдерни үргүлчү ап турар.

Ленин аттыг колхозта

ТУРАН. **(Телефон-биле).** Бии-Хем районнуң Тарлагда улгатыр катыштырган Ленин аттыг көдээ ажылагый артелиниң ховузунда тарылга ажылы түлүктеп чоруп турар. Ол колхоз 305 га черни илииртеп алган, 68, га черде кызылтасты чашкан, 88 га черни андарган.

Колхозтуң ийи хову бригадаларында Каак-Хөлде эш Кызыл-оол бригадирлээн хову бригадазы эки ажылдап турар. Ында колхозчуларның күш-ажылын эки организастаан болгаш хову бригадазы-биле трактор бригадазының аразында харылзааны эки тургускан.

Колхозтуң хову бригадазында

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме көдээ Советте эге школаның башкылары ол колхозтуң хову бригадазынга библиотеканы болгаш концерт көргүзүүн организастаарын комсомол хуралынга чугаалашкан. Оон бээр эрткен үр эвес үениң иштинде школа башкылары хову бригадазынга библиотеканы организастаан болгаш башкыларның база өөреникчилериниң күжү-биле концертти көргүскен. Хову бригадазынга 2 агитхуудусту үндүрген болгаш беседаларны база солун номчулгазын кылып турар.

Совет улустуң улуг тиилелгези

Бо хүн бистиң Төрээн чуртувус гитлержи Германияны ашкан тиилелгениң, бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелгениң оюн демдеглеп турар. Ада-чурттуң Улуг дайынынга маадырлыг совет улус болза, бодунуң Ада-чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, гитлержи дээрбечилерден Европаның цивилизациязын камгалаан.

Делегейниң ийи дугаар дайыны делегей реакциязының катышкан күжениишкиннери-биле белеткетинген деп чүве билдингир. Гитлержилер бодунуң согуушкунун Чөөн-чүкче, Совет Эвилелинге удур чоорудар дээрзинге улуг идегелди салып алгаш, америк-англи империалистер дайын эгелээриниң мурнуу чарыында фашистиг Германияга бүгү хемчег-биле дузалажырының политиказын ажыы-биле чорутканнар.

1941 чылдың июнь 22-де дижинге чедир канчаар-даа аажок чепсегленип алган, артык хөй санныг танкыларлыг, ужар-хемелерлиг, амгы үениң дайынын чорударынга барык ийи чыл дуржулгалыг болуп турар фашистиг армия бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарынче оор дээрбечи ёзу-биле халдаан.

Империалистер борта улуу-биле часкан. Хөй миллион совет улус большевик партияның удуртулгазы-биле, генийлиг башкы эш Сталинның башталгазы-биле Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынга чаңгыс кижи дег турупкан. 1941 чылдың июль 3-те бодунуң чугаазынга эш Сталин болза, гитлержи Германияга удур дайынның улуг хосталгалыг ужур-дузазын көргүспүшаан, Ада-чурттуң кырында диргелип келген айыылды узуткаарынче, халдап келген дайзынны чылча шаварынче чурттуң бүгү хамаатыларын кыйырган.

«Фашистиг Германия-биле дайынны анаа бир дайын деп санап болбас. Ол дайын үгле ийи шериг-иниң аразында болуп турар дайын эвес. Ол болза, ооң-биле чергелештир немец-фашистиг шериглерге удур бүгү совет улустуң улуг дайыны болур. Фашистиг дарлакчыларга удур бүгү чоннуң Ада-чуртун камгалаан бо дайынның сорулгазы болза, үгле бистиң чуртувустуң кырында диргелип келген айыылды чок кылыр эвес, харын герман фашизминиң дарлалының адааңда хилинчектенип турар Европаның бүгү улустарынга дузалаар дайын болур» деп эш Сталин чугаалаан.

Бүгү совет чурт чаңгыс-аай дайынчы лагерь болуп хуулган. Тыылга болгаш фронтуга Төрээн чурттуң чалбыыштыг патриоттары кайгамчык күш-ажылчы, маадырлыг чорукту көргүзе бергеннер.

Дайынның эгезинде хеп-хенертен халдаанының база дириг күштүг болгаш техниканың сан талазы-биле түр артык чоруктарын ажыглап алгаш, дайзын бистиң Төрээн чуртувустуң үүрээ — Москваже, Ленинград, Киев, Донбассче үүктүп турган. Ындыг болза-даа, дайзын бодунуң оруунга кончуг күштүг удурланыышкынга таварышкан. Совет дайынчылар идепкейлиг камгалалды чорутпушаан, фашистиг аг-шериглериниң дириг күжүн болгаш техниказын чок кылып турганнар. Олла үеде англи-америк империалистер болза, Совет Эвилели дүрген чылча-шаптырар боор деп кордап алгаш, боттарының хоралакчы политиказын чорутпушаан турганнар.

Ынчаарда сенатор турган, ам үеде АҚШ-тың президентизи Гарри Трумэнниң медеглеп турганы болза: «Бир эвес Германияның тиилеп турарын бис көрзүвүссе, Россияга дузалажырывыс чугула, а бир эвес Россия тиилей бээр болза, Германияга дузалажырывыс чугула. Ынчангаш, олар болдунар-ла шаа-биле бот-боттарын өлүрүшсүннер».

Инициатива хүн-бүрү Совет Армияже улам-на чайлып турган. 1941 чылдың төнчүзүнде Тихвиниң, Донда Ростовтуң чоогунга, Крымга дайзынны күштүг согуушкуннарга таварыштырган. Москваның чоогунга бистиң кайгамчыктыг шериниивис удур шавар-халдаашкынга киргеш, «тиилетирбес» гитлержи аг-шериглерниң дугайында, гитлержи мактаныкчы стратегияның аштырбазының дугайында хоозун чугааны кезээ мөңгези-биле хөөржүткен.

Москва чоогунга немецтерни чылча-шапкан генийлиг сталинчы план болза, мурнакчы совет шериг эртеминге эң үнелиг салыышкын болган. Ол төөгүлүг тулчуушкуннуң шериг-стратегиг түүнелдерин кылбышаан, эш Сталинның бижээни болза: «Немец-фашистиг шериглерниң кур күжү болуп турган хеп-хенертениң чоруу долузу-биле чарыгдатынган. Немец-фашистиг халдаашкынның хеп-хенертен болганы-биле тургустунган, дайын чорудар талазы-биле деңгэвес чорук ооң-биле узуткатынган. Ам дайынның салымы болза, хеп-хенертенниң чоруу ышкаш кол эвес түр үүлдер-биле шиитпирлетинер үүве эвес, харын тыылдың бижыы, шериг-ниң мораль-политиктиг сагыш-сеткили, дивизияларның саны болгаш шынары, шериг-ниң чепсегленишкини, шериг-ниң баштаар составының организакчы аргазы дээн чижектиг үргүлчү турар факторлар-биле шиитпирлетинер».

Сталинградтың чоогунга болган канчаар-даа аажок улуг тулчуушкунга совет дайынчылар чайыннанчак тиилелгени чедип алганнар. Аңаа 330 муң фашистиг шериглерни бүзээлеп чок кылган. Дайзынны бүзээлеп чок кылыр талазы-биле операцияның кайгамчыктыг үлегери болган дайыннарның төөгүзүнде көстүп көрбээн ол тулчуушкунга сталинчы стратегияның болгаш сталинчы боттуг уран-арганың артык чоруу, база ол ышкаш тиилеп алырының сталинчы эртемин шиңгээдип алган бистиң дайынчыларывыстың, офицерлеривистиң болгаш генералдарывыстың арга-мергежили, эрес маадырлыы онза тодазы-биле илерээн.

Ынчалза-даа ооң соонда безин гитлержилер шургуушкунга кордалын салбаннар. Европага ийи дугаар фронтунуң чогун болгаш англи-америк империалистерниң ону ажыдарын саададып турган мырынай тодаргай политиказын ажыглап алгаш, гитлержилер 1943 чылда Курск чоогунга кончуг улуг күштү мөөңнээш, улуг халдаашкынның база бир ораалдажыышкынын чорутканнар. Хөй санныг чаа техника турза-даа, бо удаада гитлержилер база катап бужар-бак аштырыышкынга таварышканнар. Камгалалдыг тулчуушкуннариың каш үннериниң дургузунда дайзынның дириг күжүн болгаш техниказын ырмазырадып алгаш, Совет Армия удур шавар-халдаашкынга шилчээш, фашистерни барын талаже ырадыр ап октапкан.

«Бир эвес Сталинград чоогунга болган тулчуушкун немец-фашистиг армияның ажыт кире бээрин болдурган болза, Курск чоогунга болган тулчуушкун ону шуут буураашкынның баарынга салып берген» деп эш Сталин чугаалаан.

1943 чыл болза, Ада-чурттуң Улуг дайынының эргилделиг чылы болган. Советтиң чериниге эң улуг тулчуушкуннарга чылча-шаптыргаш, немец-фашистиг армия болза, кайгамчык Совет Чепсектиг Күштериниң шавар-халдаашкынныг кызыышкынын хөй санныг камгалал шугумнарынга саададырын ораалдашпышаан, соңгаарладыышкынныг дайынче шилчиир ужурга таварыщкан. Фашистиг командылалдың камгалал стратегиязы ооң шаап халдаар стратегиязы ышкаш шак-ла ындыг чедимче чок болган. 1944 чылда бистиң шериивис Балтикадан Кара далайга чедир канчаар-даа аажок делгем совет-герман фронтузунуң бүгү дуртунга сталинчы күштүг он согуушкуннарны гитлержилерге таварыштырган. Дайзынның бүгү камгалал шугумнары үзе кирдинген, дайзын чылча-шаптырган болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң девискээриниң ырадыр ап октатырган.

Үүгле ол үеде, 1944 чылда, кажан гитлержи армия таварышкан когаралыдан өөнделеп шыдавас болгаш ооң чайлашчок чылча шаптырары, дүжүп бээри мырынай тодаргай апарганда Барыын-үүкке ийи дугаар фронт ажытынган. Ындыг болза-даа, ооң соонда безин американнар болгаш англичаннар идепкейлиг демисежирин шуут ораалдашпайн турганнар. Харын 1944 чылдың декабрьда Арденнарга немецтерге кыстырган англи-америк шериглерге бистиң шериглеривис дуза чедирер апарган. Үүгле 1945 чылдың январьда кайгамчыктыг совет дайынчылар бүгү фронтуга шавар-халдаашкынга киргениниң ачызы-биле Арденнарга турган америк-англи шериглер өлүмден чайлаан.

1945 чыл болза, дайынны доозарының чылы болган. Социализм чуртунуң Чепсектиг Күштериниң элээн каш эң улуг операцияларының түүнелинде немец-фашистиг эжелекчилерни бүрүнү-биле чылча-шаап, Берлиниң кырынга Тиилелгениң Кызыл Тугун кадап, гитлерлиг Германияны чугаажокка дүжүп бээринче албадаан.

Дайынның чорудулгазында бодунуң улуг хостакчы сорулгазын боттандырбышаан, совет шериглер болза, Польшаның, Венгрияның, Чехословакияның, Албанияның, Болгарияның, Румынияның болгаш өскедаа чурттарның улустарын фашистиг кулданыышкындан хостаан.

Империалистиг күрүнелерниң бүгү армияларының иштинде эң күштүг — немец-фашистиг армияны чылча-шапкаш, а ооң соон дарый империалистиг Японияны дүжүп бээринге албадапкан Совет Чепсектиг Күштериниң бүгү-делегей төөгүлүг тиилелгези болза, бистиң күрүневистиң чалым-хая дег быжыы болгаш күчү-шыдалдыы бүгү делегейге көргүскен. Ол болза, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг ажыл-агыйга удур тиилелгези, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгези, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң тиилелгези болган. Ол болза, эш Сталинның полководчу генийиниң тиилелгези, сталинчы шериг эртеминиң, Совет Чепсектиг Күштериниң артык чоруунуң көскү илерээшкини болган.

Хөй миллион совет улустуң мораль-политиктиг чаңгыс-эви, ССРЭ-ниң улустарының эп-найыралы болгаш дириг-боттуг совет патриотизми болза, дайынчыларның фронтуга, ажылчы чоннарының тылга чижектелеринде ийи чыл дуржулгалыг болуп турар фашистиг армия бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарынче оор дээрбечи ёзу-биле халдаан.

Империалистер борта улуу-биле часкан. Хөй миллион совет улус большевик партияның удуртулгазы-биле, генийлиг башкы эш Сталинның башталгазы-биле Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынга чаңгыс кижи дег турупкан. 1941 чылдың июль 3-те бодунуң чугаазынга эш Сталин болза, гитлержи Германияга удур дайынның улуг хосталгалыг ужур-дузазын көргүспүшаан, Ада-чурттуң кырында диргелип келген айыылды узуткаарынче, халдап келген дайзынны чылча шаварынче чурттуң бүгү хамаатыларын кыйырган.

«Фашистиг Германия-биле дайынны анаа бир дайын деп санап болбас. Ол дайын үгле ийи шериг-иниң аразында болуп турар дайын эвес. Ол болза, ооң-биле чергелештир немец-фашистиг шериглерге удур бүгү совет улустуң улуг дайыны болур. Фашистиг дарлакчыларга удур бүгү чоннуң Ада-чуртун камгалаан бо дайынның сорулгазы болза, үгле бистиң чуртувустуң кырында диргелип келген айыылды чок кылыр эвес, харын герман фашизминиң дарлалының адааңда хилинчектенип турар Европаның бүгү улустарынга дузалаар дайын болур» деп эш Сталин чугаалаан.

Бүгү совет чурт чаңгыс-аай дайынчы лагерь болуп хуулган. Тыылга болгаш фронтуга Төрээн чурттуң чалбыыштыг патриоттары кайгамчык күш-ажылчы, маадырлыг чорукту көргүзе бергеннер.

Дайынның эгезинде хеп-хенертен халдаанының база дириг күштүг болгаш техниканың сан талазы-биле түр артык чоруктарын ажыглап алгаш, дайзын бистиң Төрээн чуртувустуң үүрээ — Москваже, Ленинград, Киев, Донбассче үүктүп турган. Ындыг болза-даа, дайзын бодунуң оруунга кончуг күштүг удурланыышкынга таварышкан. Совет дайынчылар идепкейлиг камгалалды чорутпушаан, фашистиг аг-шериглериниң дириг күжүн болгаш техниказын чок кылып турганнар. Олла үеде англи-америк империалистер болза, Совет Эвилели дүрген чылча-шаптырар боор деп кордап алгаш, боттарының хоралакчы политиказын чорутпушаан турганнар.

Ынчаарда сенатор турган, ам үеде АҚШ-тың президентизи Гарри Трумэнниң медеглеп турганы болза: «Бир эвес Германияның тиилеп турарын бис көрзүвүссе, Россияга дузалажырывыс чугула, а бир эвес Россия тиилей бээр болза, Германияга дузалажырывыс чугула. Ынчангаш, олар болдунар-ла шаа-биле бот-боттарын өлүрүшсүннер».

Инициатива хүн-бүрү Совет Армияже улам-на чайлып турган. 1941 чылдың төнчүзүнде Тихвиниң, Донда Ростовтуң чоогунга, Крымга дайзынны күштүг согуушкуннарга таварыштырган. Москваның чоогунга бистиң кайгамчыктыг шериивис удур шавар-халдаашкынга киргеш, «тиилетирбес» гитлержи аг-шериглериниң дугайында, гитлержи мактаныкчы стратегияның аштырбазының дугайында хоозун чугааны кезээ мөңгези-биле хөөржүткен.

Москва чоогунга немецтерни чылча-шапкан генийлиг сталинчы план болза, мурнакчы совет шериг эртеминге эң үнелиг салыышкын болган. Ол төөгүлүг тулчуушкуннуң шериг-стратегиг түүнелдерин кылбышаан, эш Сталинның бижээни болза: «Немец-фашистиг шериглериниң кур күжү болуп турган хеп-хенертениң чоруу долузу-биле чарыгдатынган. Немец-фашистиг халдаашкынның хеп-хенертен болганы-биле тургустунган, дайын чорудар талазы-биле деңгэвес чорук ооң-биле узуткатынган. Ам дайынның салымы болза, хеп-хенертенниң чоруу ышкаш кол эвес түр үүлдер-биле шиитпирлетинер үүве эвес, харын тыылдың бижыы, шериг-ниң мораль-политиктиг сагыш-сеткили, дивизияларның саны болгаш шынары, шериг-ниң чепсегленишкини, шериг-ниң баштаар составының организакчы аргазы дээн чижектиг үргүлчү турар факторлар-биле шиитпирлетинер».

Сталинградтың чоогунга болган канчаар-даа аажок улуг тулчуушкунга совет дайынчылар чайыннанчак тиилелгени чедип алганнар. Аңаа 330 муң фашистиг шериглерни бүзээлеп чок кылган. Дайзынны бүзээлеп чок кылыр талазы-биле операцияның кайгамчыктыг үлегери болган дайыннарның төөгүзүнде көстүп көрбээн ол тулчуушкунга сталинчы стратегияның болгаш сталинчы боттуг уран-арганың артык чоруу, база ол ышкаш тиилеп алырының сталинчы эртемин шиңгээдип алган бистиң дайынчыларывыстың, офицерлеривистиң болгаш генералдарывыстың арга-мергежили, эрес маадырлыы онза тодазы-биле илерээн.

Ынчалза-даа ооң соонда безин гитлержилер шургуушкунга кордалын салбаннар. Европага ийи дугаар фронтунуң чогун болгаш англи-америк империалистерниң ону ажыдарын саададып турган мырынай тодаргай политиказын ажыглап алгаш, гитлержилер 1943 чылда Курск чоогунга кончуг улуг күштү мөөңнээш, улуг халдаашкынның база бир ораалдажыышкынын чорутканнар. Хөй санныг чаа техника турза-даа, бо удаада гитлержилер база катап бужар-бак аштырыышкынга таварышканнар. Камгалалдыг тулчуушкуннариың каш үннериниң дургузунда дайзынның дириг күжүн болгаш техниказын ырмазырадып алгаш, Совет Армия удур шавар-халдаашкынга шилчээш, фашистерни барын талаже ырадыр ап октапкан.

«Бир эвес Сталинград чоогунга болган тулчуушкун немец-фашистиг армияның ажыт кире бээрин болдурган болза, Курск чоогунга болган тулчуушкун ону шуут буураашкынның баарынга салып берген» деп эш Сталин чугаалаан.

1943 чыл болза, Ада-чурттуң Улуг дайынының эргилделиг чылы болган. Советтиң чериниге эң улуг тулчуушкуннарга чылча-шаптыргаш, немец-фашистиг армия болза, кайгамчык Совет Чепсектиг Күштериниң шавар-халдаашкынныг кызыышкынын хөй санныг камгалал шугумнарынга саададырын ораалдашпышаан, соңгаарладыышкынныг дайынче шилчиир ужурга таварыщкан. Фашистиг командылалдың камгалал стратегиязы ооң шаап халдаар стратегиязы ышкаш шак-ла ындыг чедимче чок болган. 1944 чылда бистиң шериивис Балтикадан Кара далайга чедир канчаар-даа аажок делгем совет-герман фронтузунуң бүгү дуртунга сталинчы күштүг он согуушкуннарны гитлержилерге таварыштырган. Дайзынның бүгү камгалал шугумнары үзе кирдинген, дайзын чылча-шаптырган болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң девискээриниң ырадыр ап октатырган.

Үүгле ол үеде, 1944 чылда, кажан гитлержи армия таварышкан когаралыдан өөнделеп шыдавас болгаш ооң чайлашчок чылча шаптырары, дүжүп бээри мырынай тодаргай апарганда Барыын-үүкке ийи дугаар фронт ажытынган. Ындыг болза-даа, ооң соонда безин американнар болгаш англичаннар идепкейлиг демисежирин шуут ораалдашпайн турганнар. Харын 1944 чылдың декабрьда Арденнарга немецтерге кыстырган англи-америк шериглерге бистиң шериглеривис дуза чедирер апарган. Үүгле 1945 чылдың январьда кайгамчыктыг совет дайынчылар бүгү фронтуга шавар-халдаашкынга киргениниң ачызы-биле Арденнарга турган америк-англи шериглер өлүмден чайлаан.

1945 чыл болза, дайынны доозарының чылы болган. Социализм чуртунуң Чепсектиг Күштериниң элээн каш эң улуг операцияларының түүнелинде немец-фашистиг эжелекчилерни бүрүнү-биле чылча-шаап, Берлиниң кырынга Тиилелгениң Кызыл Тугун кадап, гитлерлиг Германияны чугаажокка дүжүп бээринче албадаан.

Дайынның чорудулгазында бодунуң улуг хостакчы сорулгазын боттандырбышаан, совет шериглер болза, Польшаның, Венгрияның, Чехословакияның, Албанияның, Болгарияның, Румынияның болгаш өскедаа чурттарның улустарын фашистиг кулданыышкындан хостаан.

Империалистиг күрүнелерниң бүгү армияларының иштинде эң күштүг — немец-фашистиг армияны чылча-шапкаш, а ооң соон дарый империалистиг Японияны дүжүп бээринге албадапкан Совет Чепсектиг Күштериниң бүгү-делегей төөгүлүг тиилелгези болза, бистиң күрүневистиң чалым-хая дег быжыы болгаш күчү-шыдалдыы бүгү делегейге көргүскен. Ол болза, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг ажыл-агыйга удур тиилелгези, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгези, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң тиилелгези болган. Ол болза, эш Сталинның полководчу генийиниң тиилелгези, сталинчы шериг эртеминиң, Совет Чепсектиг Күштериниң артык чоруунуң көскү илерээшкини болган.

Хөй миллион совет улустуң мораль-политиктиг чаңгыс-эви, ССРЭ-ниң улустарының эп-найыралы болгаш дириг-боттуг совет патриотизми болза, дайынчыларның фронтуга, ажылчы чоннарының тылга чижектелеринде ийи чыл дуржулгалыг болуп турар фашистиг армия бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарынче оор дээрбечи ёзу-биле халдаан.

Империалистер борта улуу-биле часкан. Хөй миллион совет улус большевик партияның удуртулгазы-биле, генийлиг башкы эш Сталинның башталгазы-биле Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, гитлержи дээрбечилерден Европаның цивилизациязын камгалаан.

Делегейниң ийи дугаар дайыны делегей реакциязының катышкан күжениишкиннери-биле белеткетинген деп чүве билдингир. Гитлержилер бодунуң согуушкунун Чөөн-чүкче, Совет Эвилелинге удур чоорудар дээрзинге улуг идегелди салып алгаш, америк-англи империалистер дайын эгелээриниң мурнуу чарыында фашистиг Германияга бүгү хемчег-биле дузалажырының политиказын ажыы-биле чорутканнар.

1941 чылдың июнь 22-де дижинге чедир канчаар-даа аажок чепсегленип алган, артык хөй санныг танкыларлыг, ужар-хемелерлиг, амгы үениң дайынын чорударынга барык ийи чыл дуржулгалыг болуп турар фашистиг армия бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарынче оор дээрбечи ёзу-биле халдаан.

Империалистер борта улуу-биле часкан. Хөй миллион совет улус большевик партияның удуртулгазы-биле, генийлиг башкы эш Сталинның башталгазы-биле Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынга чаңгыс кижи дег турупкан. 1941 чылдың июль 3-те бодунуң чугаазынга эш Сталин болза, гитлержи Германияга удур дайынның улуг хосталгалыг ужур-дузазын көргүспүшаан, Ада-чурттуң кырында диргелип келген айыылды узуткаарынче, халдап келген дайзынны чылча шаварынче чурттуң бүгү хамаатыларын кыйырган.

«Фашистиг Германия-биле дайынны анаа бир дайын деп санап болбас. Ол дайын үгле ийи шериг-иниң аразында болуп турар дайын эвес. Ол болза, ооң-биле чергелештир немец-фашистиг шериглерге удур бүгү совет улустуң улуг дайыны болур. Фашистиг дарлакчыларга удур бүгү чоннуң Ада-чуртун камгалаан бо дайынның сорулгазы болза, үгле бистиң чуртувустуң кырында диргелип келген айыылды чок кылыр эвес, харын герман фашизминиң дарлалының адааңда хилинчектенип турар Европаның бүгү улустарынга дузалаар дайын болур» деп эш Сталин чугаалаан.

Бүгү совет чурт чаңгыс-аай дайынчы лагерь болуп хуулган. Тыылга болгаш фронтуга Төрээн чурттуң чалбыыштыг патриоттары кайгамчык күш-ажылчы, маадырлыг чорукту көргүзе бергеннер.

Дайынның эгезинде хеп-хенертен халдаанының база дириг күштүг болгаш техниканың сан талазы-биле түр артык чоруктарын ажыглап алгаш, дайзын бистиң Төрээн чуртувустуң үүрээ — Москваже, Ленинград, Киев, Донбассче үүктүп турган. Ындыг болза-даа, дайзын бодунуң оруунга кончуг күштүг удурланыышкынга таварышкан. Совет дайынчылар идепкейлиг камгалалды чорутпушаан, фашистиг аг-шериглериниң дириг күжүн болгаш техниказын чок кылып турганнар. Олла үеде англи-америк империалистер болза, Совет Эвилели дүрген чылча-шаптырар боор деп кордап алгаш, боттарының хоралакчы политиказын чорутпушаан турганнар.

Ынчаарда сенатор турган, ам үеде АҚШ-тың президентизи Гарри Трумэнниң медеглеп турганы болза: «Бир эвес Германияның тиилеп турарын бис көрзүвүссе, Россияга дузалажырывыс чугула, а бир эвес Россия тиилей бээр болза, Германияга дузалажырывыс чугула. Ынчангаш, олар болдунар-ла шаа-биле бот-боттарын өлүрүшсүннер».

Инициатива хүн-бүрү Совет Армияже улам-на чайлып турган. 1941 чылдың төнчүзүнде Тихвиниң, Донда Ростовтуң чоогунга, Крымга дайзынны күштүг согуушкуннарга таварыштырган. Москваның чоогунга бистиң кайгамчыктыг шериивис удур шавар-халдаашкынга киргеш, «тиилетирбес» гитлержи аг-шериглериниң дугайында, гитлержи мактаныкчы стратегияның аштырбазының дугайында хоозун чугааны кезээ мөңгези-биле хөөржүткен.

Москва чоогунга немецтерни чылча-шапкан генийлиг сталинчы план болза, мурнакчы совет шериг эртеминге эң үнелиг салыышкын болган. Ол төөгүлүг тулчуушкуннуң шериг-стратегиг түүнелдерин кылбышаан, эш Сталинның бижээни болза: «Немец-фашистиг шериглериниң кур күжү болуп турган хеп-хенертениң чоруу долузу-биле чарыгдатынган. Немец-фашистиг халдаашкынның хеп-хенертен болганы-биле тургустунган, дайын чорудар талазы-биле деңгэвес чорук ооң-биле узуткатынган. Ам дайынның салымы болза, хеп-хенертенниң чоруу ышкаш кол эвес түр үүлдер-биле шиитпирлетинер үүве эвес, харын тыылдың бижыы, шериг-ниң мораль-политиктиг сагыш-сеткили, дивизияларның саны болгаш шынары, шериг-ниң чепсегленишкини, шериг-ниң баштаар составының организакчы аргазы дээн чижектиг үргүлчү турар факторлар-биле шиитпирлетинер».

Сталинградтың чоогунга болган канчаар-даа аажок улуг тулчуушкунга совет дайынчылар чайыннанчак тиилелгени чедип алганнар. Аңаа 330 муң фашистиг шериглерни бүзээлеп чок кылган. Дайзынны бүзээлеп чок кылыр талазы-биле операцияның кайгамчыктыг үлегери болган дайыннарның төөгүзүнде көстүп көрбээн ол тулчуушкунга сталинчы стратегияның болгаш сталинчы боттуг уран-арганың артык чоруу, база ол ышкаш тиилеп алырының сталинчы эртемин шиңгээдип алган бистиң дайынчыларывыстың, офицерлеривистиң болгаш генералдарывыстың арга-мергежили, эрес маадырлыы онза тодазы-биле илерээн.

Ынчалза-даа ооң соонда безин гитлержилер шургуушкунга кордалын салбаннар. Европага ийи дугаар фронтунуң чогун болгаш англи-америк империалистерниң ону ажыдарын саададып турган мырынай тодаргай политиказын ажыглап алгаш, гитлержилер 1943 чылда Курск чоогунга кончуг улуг күштү мөөңнээш, улуг халдаашкынның база бир ораалдажыышкынын чорутканнар. Хөй санныг чаа техника турза-даа, бо удаада гитлержилер база катап бужар-бак аштырыышкынга таварышканнар. Камгалалдыг тулчуушкуннариың каш үннериниң дургузунда дайзынның дириг күжүн болгаш техниказын ырмазырадып алгаш, Совет Армия удур шавар-халдаашкынга шилчээш, фашистерни барын талаже ырадыр ап октапкан.

«Бир эвес Сталинград чоогунга болган тулчуушкун немец-фашистиг армияның ажыт кире бээрин болдурган болза, Курск чоогунга болган тулчуушкун ону шуут буураашкынның баарынга салып берген» деп эш Сталин чугаалаан.

1943 чыл болза, Ада-чурттуң Улуг дайынының эргилделиг чылы болган. Советтиң чериниге эң улуг тулчуушкуннарга чылча-шаптыргаш, немец-фашистиг армия болза, кайгамчык Совет Чепсектиг Күштериниң шавар-халдаашкынныг кызыышкынын хөй санныг камгалал шугумнарынга саададырын ораалдашпышаан, соңгаарладыышкынныг дайынче шилчиир ужурга таварыщкан. Фашистиг командылалдың камгалал стратегиязы ооң шаап халдаар стратегиязы ышкаш шак-ла ындыг чедимче чок болган. 1944 чылда бистиң шериивис Балтикадан Кара далайга чедир канчаар-даа аажок делгем совет-герман фронтузунуң бүгү дуртунга сталинчы күштүг он согуушкуннарны гитлержилерге таварыштырган. Дайзынның бүгү камгалал шугумнары үзе кирдинген, дайзын чылча-шаптырган болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң девискээриниң ырадыр ап октатырган.

Үүгле ол үеде, 1944 чылда, кажан гитлержи армия таварышкан когаралыдан өөнделеп шыдавас болгаш ооң чайлашчок чылча шаптырары, дүжүп бээри мырынай тодаргай апарганда Барыын-үүкке ийи дугаар фронт ажытынган. Ындыг болза-даа, ооң соонда безин американнар болгаш англичаннар идепкейлиг демисежирин шуут ораалдашпайн турганнар. Харын 1944 чылдың декабрьда Арденнарга немецтерге кыстырган англи-америк шериглерге бистиң шериглеривис дуза чедирер апарган. Үүгле 1945 чылдың январьда кайгамчыктыг совет дайынчылар бүгү фронтуга шавар-халдаашкынга киргениниң ачызы-биле Арденнарга турган америк-англи шериглер өлүмден чайлаан.

1945 чыл болза, дайынны доозарының чылы болган. Социализм чуртунуң Чепсектиг Күштериниң элээн каш эң улуг операцияларының түүнелинде немец-фашистиг эжелекчилерни бүрүнү-биле чылча-шаап, Берлиниң кырынга Тиилелгениң Кызыл Тугун кадап, гитлерлиг Германияны чугаажокка дүжүп бээринче албадаан.

Дайынның чорудулгазында бодунуң улуг хостакчы сорулгазын боттандырбышаан, совет шериглер болза, Польшаның, Венгрияның, Чехословакияның, Албанияның, Болгарияның, Румынияның болгаш өскедаа чурттарның улустарын фашистиг кулданыышкындан хостаан.

Империалистиг күрүнелерниң бүгү армияларының иштинде эң күштүг — немец-фашистиг армияны чылча-шапкаш, а ооң соон дарый империалистиг Японияны дүжүп бээринге албадапкан Совет Чепсектиг Күштериниң бүгү-делегей төөгүлүг тиилелгези болза, бистиң күрүневистиң чалым-хая дег быжыы болгаш күчү-шыдалдыы бүгү делегейге көргүскен. Ол болза, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг ажыл-агыйга удур тиилелгези, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгези, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң тиилелгези болган. Ол болза, эш Сталинның полководчу генийиниң тиилелгези, сталинчы шериг эртеминиң, Совет Чепсектиг Күштериниң артык чоруунуң көскү илерээшкини болган.

Хөй миллион совет улустуң мораль-политиктиг чаңгыс-эви, ССРЭ-ниң улустарының эп-найыралы болгаш дириг-боттуг совет патриотизми болза, дайынчыларның фронтуга, ажылчы чоннарының тылга чижектелеринде ийи чыл дуржулгалыг болуп турар фашистиг армия бистиң Төрээн чуртувустуң кызыгаарынче оор дээрбечи ёзу-биле халдаан.

Империалистер борта улуу-биле часкан. Хөй миллион совет улус большевик партияның удуртулгазы-биле, генийлиг башкы эш Сталинның башталгазы-биле Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, гитлержи дээрбечилерден Европаның цивилизациязын камгалаан.

Делегейниң ийи дугаар дайыны делегей реакциязының катышкан күжениишкиннери-биле белеткетинген деп чүве билдингир. Гитлержилер бодунуң согуушкунун Чөөн-чүкче, Совет Эвилелинге удур чоорудар дээрзинге улуг идегелди салып алгаш, америк-англи империалистер дайын эгелээриниң мурнуу чарыында фашистиг Германияга бүгү хемчег-биле дузалажырының политиказын ажыы-биле чорутканнар.

1941 чылдың июнь 22-де дижинге чедир канчаар-даа аажок чепсегленип алган, артык хөй санныг танкыларлыг, ужар-хемелерлиг, амгы үениң дайынын чорударынга барык

РАЙОН ШКОЛАЛАРЫНЫҢ ЧАСКЫ ЭКЗАМЕННЕРГЕ БЕЛЕТКЕЛИ

Чөөн-Хемчик районнуң школалары 1951—1952 өөредилге чылын чедишкиннiг доозар дээш шилчириниң болгаш доозарының часкы экзаменнеринге белеткелдерни калбартып эгелээн. Бо айтырыг дугайында райкүүском тускай шиитпирни база үндүрген. Ол ышкаш часкы экзаменнерге белеткел дугайында айтырыгны башкылар чөвүлелдеринге, өөреникчилер организациязының база тус-тус класстарның ниити хуралдарынга чугаалашпышаан, экзаменнерге белеткелдин, оларны эрттиреринин тодаргай планын школа бүрүзүнде ажылдап кылган. Экзаменнерге төлептиг ужуражыр, ону чедишкиннiг эрттиреринче өөреникчилерни болгаш башкыларны кыйгырып турар лозунгулар болгаш плакаттар-биле школалар, оларның класстары деритинип шиметинген.

Бо чылын районнуң школаларында өөренип турар бүгү өөреникчилерден 389 кижи школа доозарының экзаменнерин болгаш база 2517 кижи шилчириниң шылгалдаларын тудар.

Шылгалдага болгаш экзаменге белеткелди Чадаана сумузунда чеди чыл школазы (директору эш Кызыл-оол), «Кызыл тараачын» колхозтуң эге школазы (эргелекчизи эш Биче-оол), Жданов аттыг колхозтуң чеди чыл школазы (директору эш Биче-оол), Калинин аттыг колхозтуң чеди чыл школазы (директору эш Төмүр-Очур) эң чедишкиннiг чорудуп турар. Чижээлээрге, Чадаана чеди чыл школазы өөренип эрткен материалдарның ниити катаптаашкынын календарь план ёзугаар чорудуп, аңаа хамаарыштыр тускай өрээлди үзүп тургускан болгаш ында башкыларның ээлчеглиг дежурныйлаашкынын тургускан. Үстүкү класстарга биология болгаш география эртемнерин катаптаарының өрээлдерин база тускайлап үспүшаан, ында бүгү-ле көргүзүг херекселдерин делгеп салган. Катаптаашкынны чорударынче кыйгырып турар лозунгуларны болгаш хүн режимин улгаттыр парлап бижээн, класстарда аскан. Ол школаның ылангыя дөрткү клазының башкызы эш Коңгар-оол бодунуң өөреникчилерин экзаменнерге хамыктың хынамчалыг белеткендирип турар.

Жданов аттыг колхозтуң чеди чыл школазы экзаменнерге белеткелди база багай эвес чорудуп турар. Ылангыя Мичуринскинин башкы институдун дооскаш, ол школата бир-ле дугаарында кээп ажылдаан аныяк башкылар Авкова биле Тушкова олар өөреникчилерге ханы, быжыг билиглерни бөөр талазы-биле дөрткү улдунда эң бедик түннелдерни чедип ап турарлар. Ам олар катаптаашкының ажылдап кылдынган планын ёзугаар немелде кичээлдерни хөйү-биле чорудуп турарлар.

Чадаанада тыва ортумак школаның башкылар коллективи экзаменнерге белеткелди база күштелдирип эгелээн. Башкылар чогаадып кылдынган планнарын ёзугаар катаптаашкыны быжырымчалыг чорудуп, таарыштыр дерип чепсеглээн өрээлдерни школада болгаш интернатта турган ускуулаан. Оларда кичээл катаптаарының талазы-биле башкының сүмезин, чамдык өөреникчилерниң экзаменнерге белеткеним турарының арга-дуржулгаларын улгаттыр бижээш аскан хана солуну үргүлчү үнүп турар. Катаптаашкын чоруп турунда, билдинмейн турар айтырыгларны дежурный башкылар өөреникчилерге үргүлчү тайылбырлап берип турар. Экзаменнерни чедишкиннiг, бедик түннелдерге эрттирер дээш, дөрткү болгаш чедиги класстарның баштынны башкылары Х. Долума, Цилит олар онза кызымаккай, чүткүлдүг ажылдап келгеннер. Оон түннелинде ол класстарның өөреникчилери бүгү эртемнерниң хүн-бүрү катаптаашкынына долу харыыларны берип, шенелденин бижимел ажылдарын чедишкиннiг күүседип турарлар.

Моон-биле кады экзаменнерге багай белеткенип турар чамдык школалар база бар. Чижээлээрге, «Коммунизмче орук» колхозтуң эге школазы (эргелекчизи эш Салчакова) экзаменнерге чедишкиннiг белеткениринче кыйгырыглыг лозунгуларны, плакаттарны, монтажтарны шимеп аспаан, хана солуннарын үндүрбейн турар. Катаптаашкынны чорудар тускай өрээлдер школада амдыгаа чедир тургустунмаан. Экзаменнерге белеткелдиң планнарын таарыштыр чогаатпаан болгаш оон күүселдезинге контрольду эш Салчакова боттандырбайн келгени-биле тус-тус эртемнерниң катаптаашкыны кончуг четпес чоруп турар. Бо хире харыысалгалыг үеде школаны экзаменнерге чедишкиннiг белеткендиреринiң улуу, харын чамдык башкыларның талазындан арагалаар болгаш өске-даа чурум чок чоруктарны үүлгедип турда, оларга мынчага кандыг-даа хемчег школа эргелекчизи эш Салчакова көргүспейн, сагыш амыр ёзу-биле эптежип келген.

Эрткен чылын Сталин аттыг колхозтуң эге школазы (эргелекчизи эш Лаандык) экзаменнерге багай белеткенгенiнiң түннелинде 20 ажыг өөреникчилер багай өөренген болгаш оларның чамдыызы шылгалданы күзүн тудары-биле арткан турган. Ол школада байдал бо чылын оон база-ла дээрелевейн турар. Ындыг турбуже, ол школаның башкыларының, райононың талазындан эрткен чылдагы четпестерни болдурбас дугайында шынгыы хемчеглерни мынчага албайн турары окта шын эвес.

Экзаменнере чедишкиннiг белеткенир талазы-биле школаларга боттуг дузаламчыны районуң партия, совет, комсомол, профэвилелдер организациялары бо чылын база-ла четпес көргүзүп турар. Чижээлээрге Хайракан суму Совединиң даргазы эш Чачыр-оол экзаменнерге белеткелдер дугайын билир хамаанчок, школаның дөрткү клазын доозар өөреникчилерниң санын безин билбейн турар.

ВЛКСМ райкому (секретарылары эштер Биче, Малышев) школаларның комсомол, пионер организацияларын база-ла багай удуртуп, экзаменнерни чедишкиннiг эрттирер дугайында оларның харыысалгазын бедитпейн турар.

Ам сорулга болза, экзаменнерни бедик деңнелге шынарлыг эрттиреринче бүгү күштү салыр. Белеткелдерде бар четпестерни өй-шаанда илереткеш, оларны дүрген чайладырының хемчеглерин алыр. Арткан кыска хуусааның иштинде өөренип эткен материалдарны хынамчалыы-биле катаптаарынче башкы, өөреникчи бүрүзүнүң кол кичээнгейнин көрүндүрер херек.

Районуң партия, совет, комсомол организациялары болгаш районо школаларны оперативтиг удуртулга-биле хандырып, оларның ажылынга шынгыы контрольду боттандырбышаан, экзаменнерге белеткел талазы-биле оларга боттуг дузаламчы көргүзер ужурлуг.

О. ШИРИНДИВИИ,
ВКП(б) райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинiң эргелекчизи.

Политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередир Бүгү-эвилел ниитилелиниң салбырының район хуралы

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг хоорайга политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң район салбырының хуралы болуп эрткен.

Хуралга часкы тарылга кампаниязының үезинде лекция пропагандазының ажылын калбартыр дугайында политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередириниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң район салбырының даргазы эш Д. Кулаков илеткел кылган.

Илеткелчи 1951 чылда районнуң колхозтарынга, совхозка, МТС-ке, үлетпүр бүдүрүлгелеринге болгаш албан организация черлеринге 221 лекцияларны 9467 кижилерге, 1952 чылдың бирги кварталында 67 лекцияларны 4 муң ажылчы чоннарга номчаанын, лекциялар номчуурунуң талазы-биле эштер Н. Кошелев, А. Чүльдүм, В. Кончук, П. Сергеев, В. Тойлуг-оол, М. Кызыл-оол олар эң идепкейлиг ажылдаанын, база оон-биле кады ниитилелдиң кежигүннеринде эш Гаршин болгаш ол чижектиг чамдык кижилер лекциялар номчуурунга шуут-ла киришпейн турарын демдеглээн.

Хуралга санал шүгүмчүлел бергеннер ниитилелдиң район салбыры лекторларның ажылын контрольдавайн, оларның илеткелдерин өй-өйде дыннавайн, хүн-бүрү ажылдарга тодаргай уг-шигни бербейн турганын, номчуп турар лекцияларның аразында тыва дыл кырында лекцияларның кончуг эвээш болуп турарын, ниитилел кежигүннериниң районнуң амыдыралынга холбашкан лекцияларны биживейн турарын шүгүмчүлээннер.

Ниитилелдиң район салбырының ажылында туруп турар четпестерни дарый узуткаарын, ниитилел кежигүннери-биле боттуг ажылдаарын ниитилелдиң район салбырының баштаар черинден хуралдың киржикчилери негээн.

Хуралдан часкы тарылга кампаниязының үезинде көдээ ажыл-агайның ажыл-ишчилериниң ортузунга лекция пропагандазын күштелдирип чорудуп тургаш, тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге кыска хуусаада доозар дугайында тодаргай хемчеглерни айыткан шиитпирни хүлээп алган.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Дуржулгалыг дарган

Кызылдың көдээ районда «Тиилелге» колхозтуң дарганында 59 харлыг Т. А. Чыргал ажылдап турар. Оон назы хары улгатса-даа, оон караа ам-даа көскү, холу дынзыг болгаш кылган ажылының шынары эки болуп турар.

Эш Чыргал дуржулгалыг хоочун дарган. Ол ам дарганнаар ажылды үжен чыл иштинде кылып турар. Ол областың бүдүрүлге черлеринге база ажылдап чораан. Моон мурнунда Кызылдың автотранспортка ажылдап, хол-биле узаныр черге ажылдап тургаш, эки ажылдааны дээш 560 рубльдиң дарганнар чепсек-херекселдери-биле шаннаткан.

Бодунуң ажылдап келген бүгү чылдарында эш Чыргал ол дарганнаар ажылга дыка хөй кижилерни өөредип каан. Оон өөреткен өөреникчилери областың өске районнарының колхозтарында безин дарганнап турар. Чижээ, Сүт-Хөл районда «Большевик» колхозта Дываа, Каа-Хемниң Бүрен-Хемде колхозта Санчай-оол болгаш Улуг-Хемниң Шагаан-Арыгда «Кызыл тук» колхозта оон бодунуң оглу Оюу дарганнап турар.

Дуржулгалыг дарган эш Чыргал бо чылдың часкы тарылгазынга колхозтуң көдээ ажыл-агайының чепсек херекселдерин септеп белеткээр ажылга дыка кызымак ажылдаан. Эш Чыргал бир дугаар ээлчегде бо хүннер иштинде хереглетинип турар үүлдерни—6 андазыннарны, 32 илиирлерни, 100 илиирлерниң бистерин, 12 тергелерни, 4 сеялкаларны болгаш өске-даа дериг херекселдерни чогуур хуусаазында бедик шынарлыг септеп дооскан. Оон аңгыда колхозтуң автомашиназының мотурунуң биче кезектерин болгаш үрелген «ГАЗ» деп машинаны чолаачы Коңгар-биле кады септеп кылган. Ол ышкаш тарылга үезинде бригадалар аразында ыяш сөөртүрүнге эргежок чугула хереглетинер үүл болур үрелген турган бир прицепти база септеп кылган. Ынчангаш колхозтуң автомашиназы ам прицептиг ажыглалда чоруп турар.

Эш Чыргал ам көдээ ажыл-агайның чайгы болгаш күскү үелерде хереглетинер чепсек херекселдериниң септелгезинче эгелеп кирип турар. Ол ам-даа септезе чогуур 5 тергедериниң септелгезинче эгелеп кирипкен. Оон-биле кады колхозтуң тудуг ажылдарынга хереглээр ажыл-агай херекселдерин—балды, хирээлерни болгаш хову бригадаларынга суг дажыглаар ыяш болгаш демир доскаарларны септеп турар.

Бо чылын колхозка электри станциязы болгаш ыяш дилер пилорама тургустунар. Ол электри станциязынга болгаш пилорамага хереглетинер үүрмек херекселдерни септеп кылырын болгаш база чамдык чаа үүлдерни боду узанып кылырын эш Чыргал хүлээнип ап турар. Часкы тарылганың чоруп турарының хүнеринде тус-тус хову бригадаларының турлагларын эргин чорааш чепсек херекселдерни септээрин барымдалааш, эш Чыргал черге ап чоруурунга эптиг болгаш биче хемчээлдиг чаа хөрүктү база кылып белеткеп алган.

Өске колхозтарның дарганнары эш Чыргалдың үлегерин алыры чугула.

М. КӨРГЕН-ООЛ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Буруулугларны кемчег алыр

Колхозтуң ортузунда хөй-ниити өнчүзүн карак огу дег камгалаары, көдээ ажыл-агый артелчиниң Уставын үреп хажылар чоруктарга удур шынгыы демисел чорудары колхозчуларның ыдыктыг хүлээлгези деп чүвени билбес кижилер бисте ам чок болгу дег.

Ындыг турбуже-ле, Өвүр районнуң колхозтарында ол чаагай хүлээлгени ак-сеткилдиг күүседириниң улуу, харын боттары колхозтуң өнчү хөреңгизин оорлап самчыгдап турар колхозчулар бар болуп турарын кижи кайгаар.

Хандагайтыда «Коммунизмче орук» колхозтуң мал ажылында Шериг-оол Чөкпек Т. Сюрюн-оол кандыг-даа чылдагаан чок черге боттарының туразы-биле колхозтуң 55 баш улуг, биче малдарын бо чыл иштинде чок кылган. Ол ышкаш Дус-Дагда «Торгалыг» колхозта Чолдак-оол колхозтуң бир инээн бодунуң туразы-биле соп чээни илерээн. Ынчаарга «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозта хөй ниитинiң тараазын ийи, чаңгыс кижилер база-ла боттарының туралааны-биле самчыгдап чип турар фактылар бар. «Кызыл тук» колхозтуң кежигүнү Аңак дээрзи колхозтуң ажыл малдарын камхайыра чогу-биле аажылап турар чоруктар бар.

Ол бүгү чоруктарны черле чогум кым хайгаарап көөр чүве ирги?

С. СЕДЕК.

Уттундурган организация

Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг сумузунда «Кызыл тук» колхозка эрткен кыжын «Колхозник» деп эки-туранын спорт ниитилелин тургускан. Оон кежигүнүнге 70 ажыг колхозчулар кирген, даргазынга эш Домай-оолду соңгаан.

Чүгле организас талазы-биле тургустунган боордан аңгыда, ол эки-туранын спорт ниитилелиниң ажылы шуут чоруваан. Кышкы спортка, ылангыя хаак крозунга аныяктарны киириштирбээн, чоокта чаа көдээ спортчуларның маргылдаазы район төвүнге эрттип турда, аңаа ол колхозтан кым-даа киришпээн.

Эш Домай-оол соңгудуп каан, чүгле ол-ла, а ажыл чорудар хамаан чок, кежигүнге киргеннерниң дадывырын безин хавырбаан, биледин тывыспазын.

Районда күш-культура комитединiң талазындан кандыг-даа айтыышкын, негелде сураг болуп турарын кижи кайгаар чүве!

Ам чайгы спорт сезонунуң үезинде мындыг байдалдыг чоруктан чайлааш, колхозка чайгы спорт шөлүн тургузуп, күш-культураның янзы-бүрү хевирлеринге колхозчуларны, эң ылангыя аныяктарны хаара тудэры негетинип турар.

С. ЧАНЗАН.

Бүгү-ниитинiң ыяавыла өөредилгезинiң Хоойлузун үрээннер

Бүгү-ниитинiң эге болгаш чеди чыл ыяавыла өөредилгезинiң дугайында Хоойлуну Сүт-Хөл районнуң чамдык суму Советтери боттандырбайн турар. Чижээлээрге, Хөлчүктүгде О. Сырбык 14 харлыг оглун, Кишчалза 14 харлыг оглун, О. Барымчаа 9 харлыг уруун, суму Совединiң даргазы турган Содунам 14 харлыг уруун кандыг-даа чылдагаан чокка школага өөретпейн, харын аалдарынга хой кадартып кыштааны-биле ол уруглар бо чылын школадан дашкаар байдалга арткан.

Ол болза, школа назылыг уруглары школаже бүрүн хаара тудар дугайында чазактың доктаалын райкүүскомнуң болгаш райононың талазындан четпес күүседип турарын херечилеп турар.

Мынчангаш школа назылыг уруглары чөптүг чылдагаан чокка школага өөретпейн барган ол хамаатыларга чазактың доктаалын ёзугаар чогуур харыысалганы хүлээдир херек.

Г. КОМБУ.

Колхозчуларның өөредилгезин чорутпаан

Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал сумузунда «Тиилелге» колхозка агро-зоотехниктиг курсту 1951 чылдың декабрьда организастаанындан бээр чүгле ийи катап кичээлдээш соксаан.

Колхоз даргазы эш Шеңгирбен, партия эге организациязының секретари эш Чигден агро-зоотехниктиг курстуң өөредилгезинче мырынай сагыш салбайн турар. Ол ышкаш районнуң көдээ ажыл-агый килдизи колхозчуларның массалыг өөредилгезинiң удуртулгазындан чайлаан.

«Тиилелге» колхозта агро-зоотехниктиг курстуң өөредилгезин эде организастаар дугайында дарый хемчег алыры чугула.

К. МАДАР-ООЛ.

Эки ажылдыг бижик бөлгүмү

Эрзин районнуң Бай-Даг сумузунуң «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчи херээженнериниң ортузунда бижик бөлгүмүнүң ажылы эки. Ында 27 херээженнер өөренип турар. Бо аразында бөлгүмнүң кичээли 39 удаа болган. Өөреникчилер төрээн дылды, санны, географияны өөренип турарлар.

Бөлгүмнүң башкызы эш Ношпу кичээлдерге белеткелди эки кылып, башкылаашкынны бедик деңнелге эрттирип турар. Бөлгүмнүң ажылын эки организастап тургусканының түннелинге Барынмаа, Бойду, Серенмаа, Доозанмаа ышкаш колхозчу херээженнер кончуг чедишкиннiг өөренип турарлар. Олар моон мурнунда шуут бижик билбес турган болза, ам бижикти саат чокка номчуур, бижиир кылдыр өөренип алган.

Эш Ношпу бөлгүмге үүгле кичээлдерни чорудуп турар эвес, харын бистиң чуртувуста улус ажыл-агайның чедишкиннерин, коммунизмниң улуг тудугларының дугайын, база делегейде болуп турар чоруктарның допчулалынга хамаарышкан кыска беседаларны база үргүлчү чорудуп турар.

Ук бөлгүм ам өөредилге программазын дооскаш, шылгалдага белеткел чорудуп, мурнунда өөренип эткен үүлдериниң катаптаашкынын кылып турар.

Бөлгүмнүң өөреникчилери шылгалдага чедишкиннiг белеткенiп, ону эки дужаагаш, бижикке өөренип шыдааныың дугайында тускай шынзылгаларны кижи бүрүзү алган турар дээрзинге чигзиниг турбас.

Д. СЕНДЕШ-ООЛ.

Ном үндүрер черниң ажылын бедик деңнелге тургузар

Бистиң хөй националдыг улуг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары ышкаш тыва улус база-ла совет литератураны үнелээр болгаш аңаа ынак-даа. Үүге дээрге, үүгле совет литература болза, коммунистиг ниитилелдиң тургузукчулары—совет кижилериниң шылгарангай ажылдарын чоннуң калбак кезектеринге эн-не шыны-биле чедирип турар.

20 ажыг чылдарның мурнунда тыва улустуң бижии безин чок чораан. Олар ам национал дыл бижиктиг апарган болгаш харын-даа Маркс — Энгельс — Ленин — Сталинның генийлиг ажылдарын өөренип, орус классиктерниң, совет чогаалчыларның чогаалдарын номчуп турар.

Тыва номчукчуларның ном чогаал дээш негелдези канчаар-даа аажок өзүп турар. Чаа-чаа чогаалдарны, политиктиг литератураларны боттарының дылының кырынга хөйү-биле парлап үндүрерин олар четиктейн манап турар. Бодунуң 18 чылдар дургузунда туруп келгениниң үезинде дыка хөй литератураларны тыва дыл кырынга парлап үндүрген областың ном үндүрер чери болза, бо хире улуг сорулганы боттандырарының карачаңгыс чери болуп турар.

Ындыг турбуже, областың ном үндүрер чери (директору эш Шыырап) бодунуң ол сорулгазын сан болгаш хемчээл талазы-биле, парлатыып турар номнарның полиграфия болгаш сиилилге-даа талазы-биле негелделерин күүсетпейн турар.

Ном үндүрер черниң ажылының кол-ла четпес үүл болза, ном үндүрериниң талазы-биле бодунуң планын чыл санында-ла күүсетпейн, а ында четпестерни үзүткаарының хемчеглерин албайн турарында. Ном үндүрер чер 1949 чылдың болгаш 1950 чылдың планнарын бүгү тала-биле күүсетпээн. 1950 чылдың планын үүгле 80 ажыг хуу күүсеткен ийикте үндүрген номнарының хөй кезии брошюралар. Горькийниң «Ава», Бабаевскийнiң—«Алдын сылдыстың кавалери», Островскийниң — «Кэн канчап катканыл» деп чогаалының ийги кезээн база өске-даа чугула чогаалдарны ынчаарда парлап үндүрүп шыдаваан. Ол ышкаш 1951 чылда эң чугула чогаалдарның үндүрүлге планын база-ла күүсетпээн. Ном үндүрер черниң директору эш Шыырап, кол редактор эш Сюрюн-оол болгаш бүдүрүлге килдизиниң начальниги эш Парфенков олар мындыг четпестерни узуткаарының чогуур хемчеглерин албайн турар Олар боттарының ажылга өөде чогун, харыысалга чогун көргүзүп турарлар. Оон тодаргай чижээ мындыг: 1952 чылдың бирги кварталында чыл планының 25 хуузун күүсеткен турар ужурлуг тургаш, үүгле 4 хуузун күүсеткен.

Планның күүсетинмейн турарын область типографиязының бүдүрүлге баазазынга шамнаар аянныг хөөн ном үндүрер черниң директору эш Шыырапта бар. Чок, оон ынчаар көрүп турары шын эвес. Типография ном үндүрер черниң кандыг-даа улуг чагыын долдур күүседип бөөр аргалыг. Аңаа четчиф күш ында бар.

Эш Шыырап ном үндүрер черниң четпес ажылдарын типографияже чая каап, дыка хөй чылдагааннарны чугаалап турар. Чамдыкта типография база-ла ном үндүрер черге шак ынчаар хомудай берген тургулаар. Бо үүлдерни чылдакка кагары шын болуп-даа чадавас. Ынчалза-даа Ленинниң, Сталинның классиктиг чогаалдарын тыва дылынга номчуп, өөренирин, орус литератураның классиктериниң, совет чогаалчыларның чогаалдарын номчуурун, эртемниң янзы-бүрү билиглерин өөренирин четикпейн күзеп турар тыва номчукчулар маңаа бичии-даа буруу чок. Харын Шыыраптың болгаш Барсуковтуң номчукчуларның ол хире чугула негелдезин тооп көрбейн, чутулага албайн турары улуг буруу болур.

Дыка хөй номнарны болгаш журналдарны номчууру берге үжүктер-биле өрүп турар болгаш парлааны багай, кааталга-шимелдези эмин эртир бөдүүн деп ВКП(б) ТК бодунуң доктаалынга 1945 чылда-ла демдеглеп, ном үндүрер черлериниң ажылын шынаржыдарын негээн.

Областың ном үндүрер чери бо айтыышкынны чогуур кичээнгейге ап, бодунуң ажылын ол ёзугаар эде тургузуп шыдаваан. Номнарны кылып үндүрерде, оларның хереглелин, ажыглаар хуусаазын, номчукчуларның билииниң деңнелин барымдаалавайн турар болгаш артык чарыгдал үндүреринден корткаш, полиграфиялыг негелдени хандырбайн турар болгаш ном үндүрүлгезинге үрей кылыр чоруктарны болдуруп турар. Чижээ, «Алдын сылдыстың кавалери» деп номнуң картын, оон депторлээшкинин эң багай кылып үндүрген.

Ол ышкаш уруглар номнарының шынары багай кылдынып турар: номда бижээн үүлдерни аныяк номчукчу тодаргайы-биле билип, сонуургаар кылдыр оларны кааастап, чураан турар ужурлуг. А ном үндүрер чер ону бичии-даа херекке албайн турар. В. Осееваның «Илбилиг сөс», А. Бортонуң—«Чырыткы» деп номнарының кааталга чуруктарын кылырда чурукчу С. Ланзы үүгле багай кылган эвес, харын-даа оларның чуруктарын дүжүрүп чуруурда шуут өскерилдени кылган: урулларның хевирлери болгаш арынныры тодаргай эвес, дериг амытаннарны болгаш үүштерни ылгап көөр аргажок кылдыр холуштур чураан.

М. Пришвинниң «Хүннүң шыгжамыры» болгаш М. Ю. Лермонтовтуң «Шүлүктер болгаш шүлүглелдер» деп номнарын, хемчээл талазы-биле чөгенчиг бичии, быжыг эвес болгаш шынар чок кылып үндүргеи. Номнарның полиграфия болгаш кааталга талазы-биле шынарының дыка куду болуп турарының өске-даа чижектери хөй.

Совет Тываның ажылчы чоннарының культурлуг негелдези болгаш деңнели өскен дээрзин областың ном үндүрер черниң ажылдакчылары чедир билбейн турар. А тыва номчукчуларга эки шынарлыг, кедилиг болгаш чараш кааталгалыг номнар негетинип турар. Ном үндүрер черниң багай шынарлыг кылдыр үндүртүнген номнары ном садыының четкилеринде анаа-ла чыткылаар: сөөлгү үеде чартык миллион рубль өртектиг номнар таратынмаан. Ол чорук номнарның ниити кааталгаларындан улуг хамаарылгалыг.

Тыва чурттакчыларның ортузунга литератураларны нептередиринге бир улуг шаптыктаашкын болза, ном садыының мурнунга бодунуң алган керээ-хүлээлгелерин ном үндүрер черниң күүсетпейн турары болуп турар. Чарлал-информациялыг ажылдың планы күүсетинмейн турар. Ол болза, бистиң обласка улуг ужур-дузалыг болгай. Квартал эгелээриниң 8 хонук мурнунда-ла ном үндүрер чер белен продукцияны дужаарының квартал планын ном садыы-биле кады ажылдап кылган турар үжурлуг. Ол ышкаш дараазында айда каш санныг номнарны дужаарын база тодаргайы-биле белеткээр ужурлуг. Оон-даа өске дыка хөй хүлээлгелерин ном үндүрер чер күүсетпейн турар. Областың ном үндүрер чери бо ышкаш ажылдарны кылбайн турган болгаш моон соңгаар кылырын-даа күзевейн турар. Керээни үрээни дээш ном үндүрер чер 1951 чылдың дургузунда 15 муң ажыг рубльди штрафка төлээн. Керээ үрээр чорук бо—1952 чылда база-ла уламчылавышаан. Ол дээрге, ёзулуг самчыгдалдыг чарыгдал дээрзин эш Шыырап билбейн турар чадавас.

Полиграфия херээнiң талазы-биле тускай баштаар черниң бистиң областа ам-даа тургустунмаан чоруу болза, ном үндүрер черниң ажылынга боттуг удуртулганың хожудалдыын тодаргай херечилеп турар. Оон үжурундан аңаа хамааржыр организациялар боттарын боттары баш миннип, чогуур негелдеге чедир ажылдавайн турар. Оларның ажылчорудулгазын кым-даа уштап-баштавайн турар.

Тыва областың ном үндүрер черинiң ажылын шиитпирлiн-биле эде тургузуп, тыва номчукчуларга хөй санныг, бедик шынарлыг чогаалдарны бөөрн дээш оон харыысалгазын бедитсе чогуур.

И. ЕРОЦКИЙ.

Титочу дээрбечи бөлуктүң дайынга белеткелдеринге удур югослав улустуң демисели

Тайбыңның өжээнниг дайзыннары — Тито-Ранковичиниң бөлүү улуска удур, америк империалистерге ажыктыг политиканы боттандырып, боо-чепсеглениишкинниң белеткелин калчаалыы-биле чорудуп, Югославияны империализмниң шериг туружу кылдыр хуулдуруп турарлар. Америк-англи милитаристер боттарының агрессчи планнарын күүседиринге дыннангыр чалчалар кылдыр титочу хоп-мегечи чөнгээчилерни тып алганнар.

Сөөлгү үеде америк-англи генералдарның Югославияже келир чоруу көвүдээн, ол генералдар болза, Вашингтоннуң болгаш Лондонуң дайын кыпсыкчыларының дайынга белеткелдер дугайында дужаалдарын Белградтың фашисырак чагырыкчыларның канчаар күүседин турарын ол черинге хынап көрүп турар. Америк шеригниң штабының начальниги генерал Коллинстиң Югославияга чорааны америк генерал Брэдлиниң, Француз генерал Лешериң болгаш англи фельдмаршал Слимниң Грециядa болгаш Турция чорааны-биле дүүшкек болуп таваржып турар. Коллинс Белградка келгениниң соонда Югославияның шериг стратегтиг объектилерин хынаар, югослав шеригниң байдалын таныжып көөр сорулга-биле Скоплге, Сараевога, Люблянга баргылаан болгаш Югославияны кезиир даалгазын күүсеткен. Бодунуң Скоплге болгаш Сараевога чорааныныңның үезинде ол, шериг маневрларына киришкен болгаш югослав кезектериниң көрүлдезин кылган, ынчангаш Титонуң бөлүү ону «хандырганып» Коллинс парлалга төлээлекчилери-биле кылган беседазынга бадыткаан.

Белградка америк генералдың чоруткан көрүлде хыналдазының соонда дораан-на АКШ биле Югославияның аразында шериг талазы-биле дугуржулгага ат салдынган. Ол дугуржулга болза, Югославияның АКШ-ка колония хамаарылгалыг турарының керээзи хевирлиг бижитинген болгаш Югославияны Американың шериг чалчазы, а ооң шериниң агрессчи дайынга империалистерниң хөлезиленген чепсектиг күштериниң кезээ болдуганын ажыы-биле бадыткаан. Титонуң америк империалистер-биле сүлчээзи болза, Цветкович-Мачектиң өскерликчи чазааның 1941 чылдың март 25-те Гитлер-биле чарган ыят чок керээзинге бодааргa, оондаа артык аар, оон-даа артык буужар кем-буруулуг сүлчээ болур:

Империалистерниң титочу агентуразы Балканга чаа дайынны кыпсып үндүрер дугайында бодунуң ээлериннен чөпшээрелди алырын күжениишкиннии-биле оралдажып турарлар. 1951 чылдың төнчүзүнде парлалгага кылган бодунуң медеглелинге Тито беш улуг күрүнелериниң аразында Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Кыйгырыынга удур чажыт чогу-биле калчаалыг удурланып турган. Ол титочу медеглелдиң соон дарый генерал-полковник Пеко Дапчевич болза, титочулар билдингир санныг атомнуг бомбаларны АКШ-тың курламырындан алган болза, өөрүнчүг болур ийик дээр дугайында медеглелди Белградка америк корреспондентилерге кылган. Калчаараан белград атомчу Дапчевич дайынзырак Атлантик бөлүглээшкининде бодунуң ээлеринге ажыктыг кылдыр шуут медеглээни болза: «Бистер оларны ажыглаарычга эптиг эки байдалда турар бис», азы ону өскээр чугаалаарга, титочулар кижи төрелгетенге удур канчаар-даа аажок улуг кем-буруулуг чорукче баарынга белен, атомнуг дайынны үндүрериңге белен дээни ол-дур.

ССРЭ-ге баштаткан, тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң лагеринге удур боттарының америк-англи ээлеринге албадатырган империализмниң титочу чалчалары Кардельдиң, Джиластың болгаш өскелернин-даа КНО-нуң Кол Ассамблеязының алдыгы сессиязынга хоп-нүүлдүг чоруктары белградтың фашистерин тайбыңның хоралыг дайзыннары кылдыр сойгалап илереткен.

Югославияда чепсектиг күштерни көвүдедири соксаал чокка үргүлчүлевишаан турар. Шериг чарыгдалдары өзүп турар. Шериг чарыгдалдары 1949 чылда бүгү бюджеттиң 30 хире хуузу, 1950 чылда ол чарыгдалдар бюджеттиң 70 хуузу четкен. 1952 чылдың бюджединиң төлевилелин ёзугаар алырга, шериг чарыгдалдарынга шуут төзевилелдер 210 миллиард динар (югослав акша) чедип турар, ол болза, Югославияның бо чылгы күрүне бюджединиң бүгү чарыгдалдарының 75 хуузу болуп турар.

1951 чылдың дургузунда улус-демократтыг чурттарның кызыгаарларынга титочулар үш чүс ажыг боо-чепсектиг чөнгээлерни үүлгеткен болгаш он-он кижилерни амыындан когаратканнар.

Югославия болза, америк империализмниң шериг туружу кылдыр улам ынай хуулуп турар, ында шериг стратегтиг тудугну, чаа аэродромнарның болгаш шериг-далай базаларының тудуун чорудуп турар. Чижээлээрге, 1951 чылда 50 хар чедир назылыг бүгү югославтар шериг өөредилгезиниң курзун эртери албан турган. Спорт болгаш өске-даа массалыг организацияларны милитарисчи төптер кылдыр хуулдурган болгаш оларны дамчыштыр шериг өөредилгезин чорудуп турар. Мурнунда турган фашизмге удур демиселчилерниң Эвилелинден титочулар болза, гитлержи штурмнаар отрядтар хевирлиг организацияны тургусканнар. даа титочу дээрбечилерниң төлүктериниң дайын белеткелдери Югославияны чаа дайынче тыртпын киирип турар оралдажыышкыннары ажылчы чоннуң хүн-бүрү өзүп турар удурланыышкынынга таваржып турар. Югослав патриоттар болза, чаа дайынның америк кыпсыкчылары-биле белград чагырыкчыларның чарган шериг «дугуржулгазының» кем-буруулуг байдалын дидими-биле сойгалап чаза шаап турарлар. Югославияның улустары кажан-даа титочу дээрбечилерниң төгеп турары бужар-бак чоруунуң күүсекчилери болбастар деп шиитпирлии-биле медеглеп турарлар.

«Социалистиг Югославия дээш» деп солунда бижип турары болза: «Бистиң улустарывыс болгаш бистиң чуртувус турар бе, азы турбас бе дээр дугайында айтырыг гуруп турар үеде бистиң улустарывысты бо шиитпирлиг салым-чаяның күннеринде бистиң улустарывысты империалистиг агрессорларның үгер-бооларының аксында эьди болдурбас, а бистиң төрээн чуртувусту — Югославияны тайбының, демократияның болгаш социализмниң лагеринге удур империалистиг агрессчи дайынны кыпсып үндүреринге шериг туружу болдурбас, ыдыктыг сорулга Югославияның бүгү патриоттуг күштериниң мурнунда, бистиң улузувустуң төлептиг оолдарының мурнунда туруп турар».

Югослав ажылчыннарның, ажылчы тараачынның болгаш улустуң интеллигенциязының титочу дээрбечи чорукка удурланыышкыны хүн келген тудум-на өзүп турар. 1950 чылда югослав патриоттар үүгле Сербияга болгаш Словенияга бизин 2352 янзы-бүрү объектилерни өртедип узуткап чок кылганнар. Оларның иштинде үүгле шеригге ужур-дузалыг объектилер база хөй бар болган. 1951 чылдың сөөлгү айларында югослав патриоттар америк боо-чепсекти болгаш шериг херектелин чүдүрген 140 ажыг вагоннарны узуткап чок кылганнар. Белая Церковь чанында нефти үнер черни, Добойнуң чанында шериг складын, Люблянда демир орук чериниң төп складын, Славонек Бродтуң чоогунга 60 бензин цистерналарын болгаш өске-даа үүлдерни өртеткеннер.

Титочу шериг үлетпүрүнүн төптери — Вареште, Зеницте чурттап турар ажылчыннарның удурланыышкыны онза чидиг характерлиг болуп турар. Титочу бөлүктүң дайын белеткелдеринге удур көдүрүлген ажылчыннар боттарынга эргежок чугула хереглелдерни хандырып бөөр дугайында негелдерни тургузуп, ажыы-биле көдүрлүп үнгеннер, Босния, Банья Лука чоогунда шериг хереглелинге ажылдап турар «Елшинград» деп кан эзилдирер заводта ажылчыннарның үндүрген удурланыышкынының түнелинде бүдүрүлге 1951 чылда 40 хуу кудулаан.

Югослав транспорт ажылчыннарының чедиишкинниг демиселиниң хөй санныг чижектери билдингир. Олар чуртче америк боо-чепсекти болгаш шериг материалдарын сөөрттүп киирериңге удурланып, шериг чүүктерин сөөрттүрүн болгаш стратегтиг чиг-этти дашкаар үндүр сөөрттүрүн үзүктелдирип турар. Ол демисел соксаал чок өзүп турар. Бир эвес 1950 чылда ажылчыннарның удурланыышкынының уламыдан чүгүн дүжүрбээн вагоннар 1000 хире артып каап турган болза, 1951 чылда оларның саны 3000 чедир өскен болгаш көвүдеп турары амдаа үргүлчүлевишаан турар. Чижээлээрге, «Демисел» деп фашистиг титочу хуудус бижикте миннип турары болза, үүгле Зеницте шериг чагыгларын күүседип турар металлургия заводунда безин хүн-бүрүде чүгүн дүжүрбээн 100—110 вагоннар хевээр артып турар. Вагоннарны, паравозтарны үрегдээр болгаш өртедир таварылгалар кедерээн. Ооң түннелинде үүгле Босния-да болгаш Герцеговинада безин вагоннарның болгаш паравозтарның 60 хуу хирези ажыглалдан үнген. Адриатик далайда порттар—Риекте, Сплитте, Шибеникте болгаш өске-даа черлерде америк шериг материалдарлыг чүүктерни дүжүреринден болгаш дашкаар үндүрер стратегтиг чиг-этти чүдүрүп чорударындан ажылчыннарның ойталап турарының чылдагааны-биле муң-муң вагоннар анаа куруг туруп турар.

Югослав дагжылар титочу корум-чурумга удур идепкейлии-биле демисежип турар. Олар опаалгаларны үргүлчү күүсетпейн турар болгаш ажылдан ойталап, шериг хереэнге херектиг продукцияны бүдүрүп үндүрерин үзүктелдирип турар. Босния-да «Бановичи» деп рудниктерде ажылчыннар бүгү механизмнерниң 55 ажыг хуузун чыскаалдан үндүрген. «Какань» деп рудниктиң дагжылары үш шахталарда быжыглаашкынны үрегдээн болгаш төмүр тывыжы үр үениң иштинде соксаан. Тузлан бассейнде «Пурачич» деп рудникте ажылчыннар удурланыышкынның ажыл соксаашкынын болгаш чыскаалын кылганнар.

Югославияның ажылчы тараачыннары шериг объектилериниң тудуунга баарындан, рудниктерге, ыяш болбаазырадып кылыр черлерге албадалдыг ажылче баарындан болгаш үндүрүглерни төлээринден ойталап турар. Ранковичиниң камгалал шериглериниң фашисчи өлүрүкчү чоруу турза-даа, эрге-чагыргалар чер ажылынга болгаш тарылганы чорударынга тараачыннарны албадап киирерин боттандырып шыдавайн турар.

Тарааны хавырып алыры-биле чоруткан полицияга болгаш шериг кезектеринге удур тараачыннарның чепсектиг удурланыышкыны болуп турганының таварылгалары билдингир. Хорватияга, Загребтиң чоогунга тараачыннарның удурланыышкыны титочу фашистиг эргечагыргага удур тура-халыышкынче шилчээн. Цазиннин, Добойнуң болгаш өске-даа районнарның тараачыннары титочуларның шаажылал отрядтары-биле тулчуушкуннарны чедиишкиннии-биле чорутканнар. Тура-халыышкынга үнгеннер-биле чепсектиг үскүлежишкиннер чоруп турда, хөй-хөй солдаттарны болгаш патриотчу үзел-бодалдыг офицерлерниң улустуң талазынче шилчип киргени онза характерлиг болуп турар.

Титочу корум-чурумга удур демиселге чурттуң ажылчы чоннары-биле кады улуска бердинген интеллигенция, гимназияларның, уредарган школаларының студентилери болгаш сургуулдары киржип турар. Өөреникчи аныяктарның шеригден дашкаар белеткелиниң, социалистерни болгаш студентилерни стратегия талазы-биле чугула оруктарның тудуунче мобилизастаарының титочу планнары чер болгандала үстүп турар, олар өөредилге черлерин оон ыцай милитаризастап фашисчидеринче угландырган хемчеглерге удурланып турар.

Бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, демиселди чорудуп турар Югославияның улустары делегейниң бүгү ажылчы чоннары-биле кады Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказын деткип турарлар, үүгле дээрге, ол политика болза оларның амыдыралчы эрге-ажыктарын харыылап турар.

Югослав ажылчы чоннарының сагыш-сеткилин болгаш күзел-соруун илереткишаан, «Социалистиг Югославия дээш» деп солунпуц бижип турары болза:

«Югослав улус тайбыц дээш, империалистиг кулданыышкындан болгаш титочу эрге-чагыргадан бодунуң чуртунуң хосталгазы дээш демисежип келген болгаш моон соңгаар-даа оон артык шиитпирлиг болгаш эрес-дидими-биле демисежирлер. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказы ,совет улустуң тайбың тудуушкунда канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннери, социализмниң улуг чуртту — ССРЭ-ге баштаткан тайбың лагериниң күштериниң чайгылыш чок өзүүшкүү — бо бүгү болза, югослав патриоттарның сагыш-сеткилинге чаа-чаа күштерни берип, оларның ыдыктыг хосталгалыг демиселинде бүгү бергелерни ажып эрттер талазы-биле оларга дузалап, дүрген тиилээринге оларның чайгылыш чок бүзүрелдиг болурун быжыдып турар».

В. ЕРУСКОВ

В. Поптомовтуң мөчээни

СОФИЯ. Болгарияның коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мооң дараазында медээзин парлаан.

Бо чылдың май 1-де хүндүскүүн ийи шак дөртен минутада үр аараанының соонда коммунистиг партияның шылгарангай ажылдакчызы, эш Георгий Димитровтуң шынчы соратниги, коммунизмниң херээ дээш шылгатынган демиселчи, Болгарияның коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы эш Владимир Поптомовтуң мөчээнин Болгарияның коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш Министрлер Чөвүлели ханы кажыдал-биле медээлеп тур.

* * *

СОФИЯ. Май 3-те, Софияга, Болгарияның күрүнеңиң болгаш партияның улуг ажылдакчызы, Болгарияның коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Владимир Поптомовту хөөржүткен.

16 шак турда Вылко Червенков, Георгий Чанков, Райко Дамянов болгаш мөчээн кижиниң өске-даа өнүктери база чоок кижилери Владимир Поптомовтуң мага-бодун салган хааржакты улустуң шериниң Бажынындан көдүрүп үндүрүп келген.

Кажыдалдыг чыскаал сентябрь 9-туң шөлүнче оожум шимчепкен. Георгий Димитровтуң мавзолейниниң чанынга Владимир Поптомовка алдар болдурган чарлыышкынны, сөөктү Болгарияның коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Райко Дамянов чугаалаан.

Ооң соонда кажыдалдыг чыскаал хөөржүлге черинче углапкан болгаш анаа болган кажыдалды кыска митингиниң соонда Владимир Поптомовту хөөржүткен.

(СЭТА).

АКШ-та 860 муң ажылчы чоннар ажыл соксадыышкынында

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелдиң медээлеп турарын ёзугаар алырга, АКШ-тың кан эзилдирер, нефть болгаш өске-даа үлетпүр будүрүлгелериниң адырларының 860 муң ажылчыннары апрель 30-де ажыл соксадыышкынын кылганнар. Ол ышкаш кан эзилдирер үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелиниң 650 муң кежигүннери апрель 30-де ажыл соксадыышкынын кылган.

Ооң-биле чергелештир күш-ажылдың Америк федерациязынга, будүрүлге черлериниң профэвилелиниң конгрезинге (БПК), а ол ышкаш хамаарышпас профэвилелдеринге кирип турар профэвилелдериниң кежигүннери—нефть ажылында турар 90 муң ажылчыннар база-ла ажыл соксадыышкынынга киришкеннер.

Оожум океанның эриинде Монтана, Вашингтон, Орегон, Айдахо штаттарында болгаш Соңгу Калифорнияда ыяш кезер 700 будүрүлге черлериниң будүрүлге профэвилелдериниң конгрезинде (БПК) кирип турар ыяш ажылының профэвилелиниң кежигүннери— 40 муң ажылчыннар ажыл соксадыышкынын кылып турар. Будүрүлге ээлери ажыл төлевирин улгатырарынга чөпшээрежипкен, ынчалза-даа социал камгалалының фондузунга дадыырларны улгатырарын ажыл соксатканнар негеп турар.

«Вестерн юнион корпорейшн» компанияның будүрүлгелеринде ажылдап турар телеграф ажылдакчыларының профэвилелиниң (ТАП) 30 муң албан хаакчыттары болгаш харылзаа ажылдакчыларының ассоциациязында (БПК) 5 муң кижи ажыл соксадыышкынын үргүлчүлевишаан. Олар Соңгу Карелина штатта «Уэстерн электрик компаниз» деп компанияга хамаарышкан будүрүлге черлеринде ажылдап турарлар.

АФТ профэвилелиниң кежигүннери болуп турар чүүк будүрер машиналарның ийи муң чолаачыларының Милуоки хоорайга (Орегон штатта) ажыл соксадыышкынын кылганының ужурундан аъш-чемниң бүгү-ле продуктуларын сөөртүү соксаан...

Барыың талада чеди штаттарда «Грейхаунд отобас компани» деп автобус компаниязының ажылдакчыларының ажыл соксадыышкыны ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бызанчыларның болгаш чазаныкчыларның профэвилелиниң кежигүннери—12 муң кижиниң 28 хонуктуң ажыл соксадыышкыны Сан-франциско шенектин девискээриинде эгелээн.

Ол ышкаш Соңгу Калифорнияда көвүрүглер тудуп турар ажылчыннар база ажыл соксадыышкынын чорудуп турар. Тудугжуларның ажыл соксадыышкынының уламыдан Иллинойс штатта атомнуг будүрүлге чериниң тудуушкунунда ажыл чорбастаан. Ажыл соксадыкчылары ажыл төлевирин улгатырарын негеп турар.

(СЭТА).

Америк шериглериниң Австрияда дүржок чоруу

ВЕНА. Австрияда ээлеп чагырар америк эрге-чагыргалары австри ажылчыннарның Май 1-ге белеткелинге моондактаарын орадажып турган.

«Эстеррейхише фольксштимме» солуннуң медеглеп турарын ёзугаар алырга, Венага америк шериг хайгыылчылары апрель 24-түң дүнезинде бажыңнар ханаларынга бөлүк аныяктарның чыыпырып каан май бирниң плакаталарын үзе тыртпылап каапкан.

Апрель 25-че дүне ийи америк офицерлер май бирге уткуштур плакаталар чыыпырып турган ажылчыннарга шоглап, оларның плакаталарын хунаап алгаш, ора тыртпылап, узуткаарын оралдашканнар.

(СЭТА).

Соңгу-атлантика эвилелиниң чепсектиг күштериниң кол командылакчызынга Риджуэйни томуйлааны

ВАШИНГТОН. Парлалга төлээлекчизи-биле беседазынга АКШ-тың президентизи Трумэнниң чугаалаанын болза, Соңгу-атлантика эвилелиниң чепсектиг күштериниң кол командылакчызы Эйзенхауэрниң орнунга генерал Риджуэй баар. Ыракы Чөөн-чүкте америк чепсектиг күштериниң кол командылакчызы Риджуэйниң орнунга генерал Кларкты томуйлаанын Трумэн ол ышкаш медеглээн.

(СЭТА).

Барыын Германияда эжелеп чагырар эрге-чагыргалар милитаризмни төрүтүндүрүп турар. Полиция хевирлиг кылып алгаш армияны катап тургузуп турар. Солдаттарның шериг белеткелин үргүлчү чорудуп турар.

Чурукта: Барыын Германияда барыын күрүнелериниң эжелеп шериглеринде хөлезиленикчи немец солдаттар.

СЭТА-ның пресслиниези.

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының май 3-те медээлээни болза, бүгү фронтуларга Улустуң армиязының катыжыышкыннары кыдат улустуң эки-турачы кезектериниң сырый деткимчези-биле дайзынга удур камгалалдың тулчуушкуннарын чорударын үргүлчүлеп турар.

Төп болгаш чөөн фронтуларның тус-тус участоктарынга дайзын ужар-чүүлдүң болгаш танкыларның деткимчези-биле улустуң шериглериниң туружунче атакалаарын оралдашкан. Улустуң армиязының кезектери дайзынның дириг күжүнге болгаш техниказынга улуг чидириглерни таварыштырбышаан, ооң атакаларын ойтур шапкан.

Тайбың чурттакчыларлыг пунктуларны боолаарын оралдажып чоруп олурган дайзынның бир шериг кораблин чөөн эриктерде Кимчак районунга сугже киир аткан.

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының май 4-те медээлээни болза, Улустуң армиязының катыжыышкыннары кыдыт улустуң эки-турачы кезектериниң сырый деткимчези-биле дайзынга удур камгалалдың тулчуушкуннарын чорударын үргүлчүлеп турар.

Өөнсанче чоокшулап, тайбын чурттакчыларлыг пунктуларны боолап турган дайзынның ийи эсминецтерин Улустуң армиязының эрик артиллериязы үрей аткан.

Улустуң армиязының зенитгиг артиллерия кезектери болгаш адыгжы-аңчыларның отрядтары дайзынның сес самолёттарын андара аткан.

(СЭТА).

Соңгу Африканың ажылчы чоннары француз полициянның туразында, каржы чоруунга удурланып турар

ПАРИЖ. Май бирниң чыскаалдарынга киришкен алжир ажылчы чоннарны француз полициянның туразында аажылап турганынга Соңгу Африканың ажылчы чоннарының удурланып турарының дугайында «Либерасьон» деп солун бижип турар. Франциянның Соңгу Африкада мусульман студентилериниң ассоциациязы Май 1-де ужур-дүрүм чок массалыг тудуп хоругдаашкынга шынгыызы-биле удурланып турарын илереткен телеграмманы иштики херектер министринге болгаш чырыдыышкын министринге чоруткан.

Чыскаалганнарже полициянын болгаш камгалал шериглериниң халдаанынга удурланып турарын илереткен ажыл соксадыышкынын май 2-де Оранга (Алжирде) чарлаан, анаа порт, газ заводтарының, электростанцияларның, а ол ышкаш трамвай ажылчыннары киришкен.

(СЭТА).

Индияда президент сонгулдалары

ДЕЛИ. Индияда президент сонгулдалары эгелээн. Индияның конституциязын ёзугаар төп парламентиниң ийи палаталарының сонгутурган кежигүннеринден болгаш штаттарның хоойлу үндүрер хуралдарының сонгутурган кежигүннеринден тургустунган сонгулда коллегиязы президентини сонгуур. Президентиниң кандидадынга 5 кижи депшитирген: Раджендра Прасад, профессор К. Т. Шах, Хари Рам, Кришна Кумар Чаттерджи болгаш Л. Г. Пхат.

Индияның национал конгресс деп партия кандидатурага Раджендра Прасадты киирген. Индияның коммунистиг партиязы партия кежигүнү эвес кандидат К. Т. Шахты деткип турар. (СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Тыва областың национал театрының кышкы сезонун хаары 1952 чылдың май 11-де болур.

Ооң-биле холбаштыр болур шиилер болза:

Май 9-та— Н. Островский болгаш Соловьев оларның «Чырыдып турза-даа чылытпас»—деп шиизи.

Май 10-да— Дьяконовтуң «Өнчүлүг куда» деп шиизи.

Май 11-де—М. Горькийниң «Сөөлгүлер» деп шиизи.

Областың национал театрының шиизин көөрүнүң абонементилери чүгле 1952 чылдың май 11-ге чедир күштүг.

Национал театрның дирекциязы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура болгаш уран-чүүл киллистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның, — 4—98; пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң — 3—68, иштики информация, бухгалтерияның —3—65.

ВО1220 Облкүүскомнуң типографиязы